

Maahanmuuttajien kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan työpajatoiminnasta

Maria Palttala

Opinnäytetyö

Marraskuu 2016

Kuntoutuksenohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma

Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) Palttala, Maria	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Marraskuu 2016
	Sivumäärä 85	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Maahanmuuttajien kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan työpajatoiminnasta		
Tutkinto-ohjelma Kuntoutuksenohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Walden, Pirjo; Rahunen, Eila-Marjatta		
Toimeksiantaja(t) Tampereen seudulla toimiva yhdistys		
Tiivistelmä Tampereella toimiva yhdistys, joka toteuttaa kuntouttavaa työtoimintaa useilla työpajoilla, antoi aiheen opinnäytetyölle: selvittää teemahaastattelun menetelmällä maahanmuuttajien kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan tavoitteiden, elämänhallinnan ja työllisyyden edistämisen toteutumisesta työpajatoiminnassa. Opinnäytetyössä haastateltiin yhdeksää kuntouttavassa työtoiminnassa olevaa maahanmuuttajaa. Tutkimuskysymykset olivat: kuinka maahanmuuttajat kokevat työpajatoiminnan vaikuttavan työllisyyden ja elämänhallinnan edistämiseen, kuinka kielitaito vaikuttaa työllisyyden ja elämänhallinnan edistämiseen ja kuinka he kokevat omien tavoitteiden toteutumisen pajalla. Teoriaosuudessa tarkastellaan keskeisiä käsitteitä ja tutkimuksia, jotka tukevat tutkimustehtävää. Tutkimustuloksista ilmenee, että haastatellut maahanmuuttajat kokevat työpajatyöskentelyn edistävän työllisyyttä monin eri tavoin, mm. työn tekemisen oppimisella ja valmentajien tuella. Vastauksista tulee esille useita työllisyyden edistämisen tavoitteita ja niitä on enemmän kuin elämänhallinnan edistämisen tavoitteita. Työllisyyden haasteet koetaan johtuvan pääosin suomen kielen haasteista. Elämänhallinnan haasteissa korostuu kielitaidon haasteiden aiheuttama vaikeus olla suomalaisten kanssa vuorovaikutuksessa. Omien tavoitteiden muistaminen ja kirjaaminen korostuvat epäselvinä. Maahanmuuttajat kokevat pajatyöskentelyn työllisyyttä edistävänä. Kielitaidon haasteet korostuvat sekä työllisyyden että elämänhallinnan edistämisessä. Omien tavoitteiden epäselvyyksistä huolimatta, jatkosuunnitelmat ja toiveet ovat melko selkeät. Haastatteluista tulee esille maahanmuuttajien toiveita ja kehittämisohdotuksia työpajatoiminnalle, esimerkiksi sääntöjen väljyyden kiristämistä ja haasteellisempia töitä. Vaikka otos on hyvin suppea, aineistosta tulee esille monia maahanmuuttajien kokemuksia.		
Avainsanat (asiasanat) kuntouttava työtoiminta, maahanmuuttaja, työpaja, ammatillinen kuntoutus, sosiaalinen kuntoutus, teemahaastattelu		
Muut tiedot		

Author(s) Palttala, Maria	Type of publication Bachelor's thesis	Date November 2016
	Number of pages 85	Language of publication: Finnish
		Permission for web publication: x
Title of publication Experiences of immigrants about rehabilitative work in workshops Possible subtitle		
Degree programme Degree Programme in Rehabilitation Counselling		
Supervisor(s) Walden, Pirjo		
Assigned by Association that provides rehabilitative work in Tampere		
Description Thesis topic was assigned by association that provides rehabilitative work in several workshops in Tampere region. Objective was to find out how immigrants experience employment and life management promotion are achieved as goals of rehabilitative work. Nine immigrants that are working in workshops were theme interviewed. Research questions were how immigrants experience employment and life management promotion in workshops, how does the Finnish language skill's affect to employment and life management promotion and how is the goal-oriented operation carried out in workshops. Theoretical part explores key concepts and studies which support research questions and assignment. Immigrants experience that workshops promotes employment in many ways, for example by learning the work and receiving support from the trainers. Goals mainly concern employment promotion and challenges of employment are caused mainly by challenges of Finnish language skills. Difficulties to interact with Finnish people is causing challenges also for life management. Objectives and recording them are unclear for the immigrants. Immigrants experience that workshop promotes employment and they feel that they are getting a lot of support from the trainers. Challenges in Finnish language skills emphasizes to both, in employment and in life management. Plans after workshop period are clear despite their own objectives were not fully clear. Feedback is for example stricter rules in workshop and more challenging work was requested. Despite the narrow sample it is reflecting many views of immigrants.		
Keywords (subjects) rehabilitative work, immigrant, workshop, vocational rehabilitation, social rehabilitation, theme interview		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Maahanmuuttajat työpajatoiminnassa	3
2	Maahanmuuttajat Suomessa.....	4
3	Kuntouttava työtoiminta	7
4	Aktivointisuunnitelma	9
5	Työpajatoiminta	10
6	Maahanmuuttajien työllisyyden edistäminen työpajalla.....	13
6.1	Aiemman koulutuksen ja työkokemuksen hyödyntäminen.....	13
6.2	Perehdytys, ohjeistus ja työn osaaminen	14
6.3	Työkuulttuurin oppiminen ja omaksuminen	15
6.4	Työ- ja opiskelumahdollisuuksien tietäminen	16
7	Maahanmuuttajien elämänhallinnan edistäminen työpajalla	17
7.1	Elämänhallinnan määrittelyä.....	17
7.2	Kuntouttava työtoiminta kuntoutuksena	19
7.3	Osallisuus ja sopeutuminen	20
7.4	Kuulluksi tuleminen, tuen ja avun saaminen.....	21
7.5	Vuorovaikutus ja sosiaaliset suhteet.....	23
7.6	Terveys	23
8	Kielitaito ja sen vaikutus työllisyyteen ja elämähallintaan	25
9	Tavoitteet, kuntoutusmotivaatio ja jatkosuunnitelmat.....	26
10	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	29
10.1	Tutkimustehtävä.....	29
10.1	Opinnäytetyön tavoitteet.....	29
11	Opinnäytetyön toteutus	30
11.1	Aiheen muototutuminen ja kohderyhmä	30
11.2	Kvalitatiivinen tutkimus.....	30
11.3	Valmistautuminen teemahaastatteluun	31
11.4	Teemahaastattelu	33

11.5	Havainnointi.....	34
11.6	Litterointi	34
11.7	Sisällön analyysi.....	35
11.8	Alkuperäisten ilmausten pelkistäminen ja kategorioiden muodostaminen	36
12	Aineiston tulokset.....	38
12.1	Taustatiedot	39
12.2	Työllisyyden edistäminen	40
12.3	Elämänhallinta	44
12.4	Suomen kielen taito	48
12.5	Tavoitteellinen toiminta osana pajatyöskentelyä.....	52
12.6	Toiveita ja kehittämiskohteita työpajatoimintaan	54
13	Johtopäätökset ja pohdintaa	57
13.1	Työllisyyden edistäminen	57
13.2	Elämänhallinta	64
13.3	Toiveet ja kehittämis ehdotukset.....	67
13.4	Yhteenvetoa johtopäätöksistä	68
14	Työn luotettavuus	69
15	Opinnäytetyön pohdinta	70
15.1	Eettinen pohdinta	70
15.2	Pohdintaa työn toteutuksesta	71
	Lähteet	73
	Liitteet.....	83
	Liite 1	83
	Liite 2	85

1 Maahanmuuttajat työpajatoiminnassa

Aktivointisuunnitelma tehdään yleensä pitkään työttömänä olleille työllisyyden ja elämänhallinnan parantamiseksi. Työ- ja elinkeinotoimisto, kunta sekä asiakas tekevät yhteistyönä aktivointisuunnitelman, joka toimii esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan lähtökohtana eli suunnitelmana. (L 2.3.2001/189, 2 §, 5 §.) Kansalaisuuden mukaan arvioitaessa, maahanmuuttajien määrä on kasvanut Suomessa joka vuosi viimeisten vuosikymmenien aikana. (Ulkomaiden kansalaiset n.d.) Kasvanut maahanmuuttajien määrä Suomessa on myös yhdistyksen työntekijöiden mukaan näkynyt työpajoilla ja määrän odotetaan kasvavan edelleen, jolloin toimijoiden tulee vastata yhä tehokkaammin myös maahanmuuttajien palveluntarpeeseen. Puroahon ja Leppäsen (2013, 9) mukaan vuonna 2011 maahanmuuttajavalmentautujia oli n. 6 % työpajojen valmentautujista.

Tampereen seudulla toimiva yhdistys haluaa kehittää toimintaansa ja toivoo saavansa tietää kuinka maahanmuuttajat kokevat työpajatoiminnan vaikuttavan heidän elämäänsä. Tästä muodostui aihe opinnäytetyölle. Yhdistyksen kuntouttava työtoiminta tapahtuu 15 eri työpajalla ja tavoitteena on kuntouttavan työtoiminnan lain mukaiset tavoitteet: vahvistaa asiakkaiden työelämävalmiuksia, työllistymisen edellytyksiä ja elämänhallintaa sekä suunnitella jatkokoulutusta. Toiminnan sisältö koostuu työ- ja yksilövalmennuksesta.

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on selvittää kuinka maahanmuuttajat kokevat kuntouttavan työtoiminnan lain asettamien tavoitteiden toteutumisen työpajalla. Teemahaastattelun menetelmällä tulee esille maahanmuuttajien kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja haastatteluista nousee oleellisia

asioita tutkimuskysymyksille. Haastattelujen teemat muotoutuivat yhteistyössä yhdistyksen työntekijöiden kanssa ja tukena toimivat alan kirjallisuus ja tutkimukset.

Keskeisiksi käsitteiksi muotoutuivat maahanmuuttaja ja kuntouttava työtoiminta sekä työllisyyden ja elämänhallinnan edistäminen. Kielitaidon vaikutus työllisyyteen ja elämänhallintaan sekä tavoitteellinen toiminta tulevat työssä osittain omina kokonaisuuksinaan koska ne vaikuttavat vahvasti sekä elämänhallintaan että työllisyyteen, tosin kaikki osa-alueet vaikuttavat ihmiseen kokonaisvaltaisesti. Opinnäytetyö keskittyy maahanmuuttajien kokemuksiin työpajatoiminnan kokonaisvaltaisesta vaikutuksesta heidän elämäänsä. Tulosten esittelyssä painottuu heidän kokemuksensa ja näkemyksensä tutkimukselle oleellisista asioista.

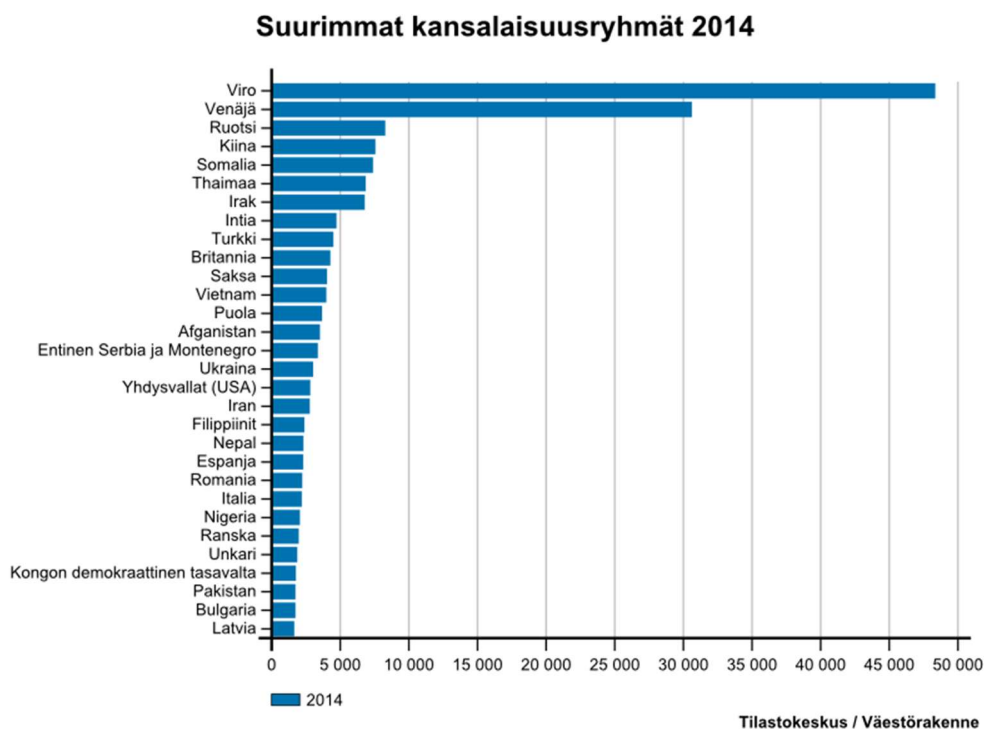
Haluan kiittää Tampereen seudulla toimivaa yhdistystä ajankohtaisen ja tärkeän aiheen tarjoamisesta sekä hyvästä ja kannustavasta yhteistyöstä. Erityisen kiitoksen haluan antaa haastatteluihin osallistuneille maahanmuuttajille rehellisistä ja antoisista haastatteluista. Kiitän myös opinnäytetyötäni ohjaneita opettajia taitavista ja kokemuksen äänen omaavista ohjeista.

2 Maahanmuuttajat Suomessa

Maahanmuuton taustalla voivat olla perhesuhteet, opiskelu, työ, paluumuutto tai pakolaisuus. Maahanmuuttaja käsitteen määrittelyn monitahoisuus johtuu siitä, että maahanmuuttaja käsitettä voidaan määritellä kielen, syntymävaltion tai kansalaisuuden mukaan. (Maahanmuuttajat 2015.) Vuonna 2015 Suomessa asui ulkomaiden kansalaisia 229 765 henkilöä (Väestö 2016). Maahanmuuton tunnusluvut 2014 antaa kokonaiskuvan vuonna 2014 Suomeen muuttaneista

ulkomaalaisista. Kokonaiskuvan mukaan 11 145 oli EU-kansalaisten rekisteröintejä, 8 609 perhesiteen perusteella tulleita, 5 611 opiskelun, 5 062 työn, 1 346 kansainvälisen suojelun, 1 030 kiintiöpakolaista, paluumuuttajia oli 276 ja muita 272. (Maahanmuuton tunnusluvut 2014 n.d.)

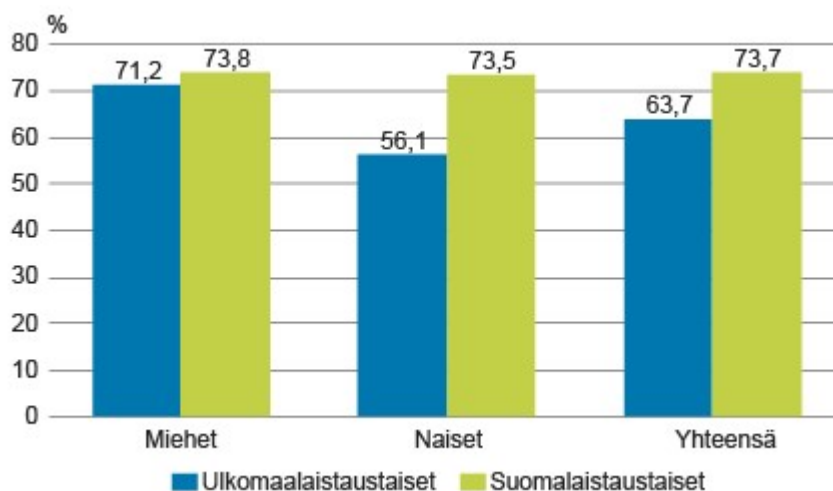
Tilastokeskuksen ”Suurimmat kansalaisuusryhmät” kaaviosta (2014) käy ilmi, että maat, joista on tullut yli 5000 ihmistä Suomeen, ovat Viro, Venäjä, Ruotsi, Kiina, Somalia, Thaimaa ja Irak (kuvio 1).

Kuvio 1. Suurimmat kansalaisuusryhmät 2014. (Ulkomaan kansalaiset n.d.)

Vuonna 2014 ulkomaalaistaustaisten naisten työllisyysaste oli selvästi heikompi verrattuna suomalaistaustaisten naisten tilanteeseen (kuvio 2).

Kuvio 2. Työllisyysaste sukupuolen ja syntyperän mukaan, 20 – 64-vuotias väestö Suomessa vuonna 2014, %. (Larja & Sutela 2015.)

Kansalaisuuden mukaan arvioitaessa, maahanmuuttajien määrä on kasvanut Suomessa joka vuosi viimeisten vuosikymmenien aikana. Vuonna 1990 ulkomaan kansalaisia oli Suomessa yli 26 000 ja vuonna 2015 lähes 230 000. (Ulkomaan kansalaiset n.d.) Maahanmuuttajien kanssa työskentelevät ovat tutkimuksen mukaan tuoneet esille, että suomalaiseen elämään sopeutumisen ongelmat voivat olla pitkäaikaisia mm. kielen oppimisen vaikeuden, heikon työllistymisen ja yksinäisyyden takia. Entinen kotimaa on usein mielessä ja luopumisen tuska voivat aiheuttaa jatkuvan odottamisen tunteen. (Buchert & Vuorento 2012, 30 – 31.)

Laki kotoutumisen edistämisestä määrittää, että kotoutumissuunnitelma tulee laatia viimeistään kolmen vuoden kuluttua ensimmäisen oleskeluluvan tai -kortin myöntämisestä / oleskeluoikeuden rekisteröimisestä. Ensimmäinen kotoutumissuunnitelma tehdään enintään vuodeksi ja jatkosuunnitelmat maksimissaan kolmeksi vuodeksi ensimmäisen kotoutumissuunnitelman allekirjoittamisesta (perustellusti voidaan pidentää vielä kahdella vuodella.) (L 30.12.2010/1386, 12 §.)

Kotoutumissuunnitelmassa on yksilölliset suunnitelmat toimenpiteistä ja palveluista jotka tukevat maahanmuuttajan kielitaitoa, osallistumista sekä tietoja ja taitoja joita tarvitaan yhteiskuntaan ja työelämään integroitumisessa. Kotoutumissuunnitelma tehdään tarpeen ja arvion perusteella työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saaville maahanmuuttajille (myös arvion perusteella, vaikka ei saa em. tukia). Jos maahanmuuttaja kuuluu kotoutumislain piiriin, voidaan hänelle tehdä myös työllistymissuunnitelma, esim. tuetun omaehtoisen opiskelun alkaessa. (Kenelle kotoutumissuunnitelma tehdään? n.d.)

Työllistymissuunnitelman tekemisen määrittää laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (L 28.12.2012/916). Laki kuntouttavasta työtoiminnasta toteaa, että sitä ei sovelleta henkilöihin joilla on kotoutumissuunnitelma, joten kuntouttavassa työtoiminnassa olevilla maahanmuuttajilla ei ole (enää) kotoutumissuunnitelmaa. (L 2.3.2001/189, 3§).

3 Kuntouttava työtoiminta

Laki määrittää kuntouttavan työtoiminnan järjestämisen, kriteerit kenelle aktivointisuunnitelma tehdään ja kenelle toimintaa järjestetään. Tavoitteena on elämänhallinnan ja työllisyyden edistäminen. Kuntouttava työtoiminta on viimesijainen toimenpide. (L 2.3.2001/189, 2§, 3§.) Toiminta on tarkoitettu pitkään työttömänä olleille ihmisille, jotka saavat työmarkkinatukea tai toimeentulotukea (Kuntouttava työtoiminta – Kunta tukee työllistymistäsi 2014). Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain (L 30.12.2014/1301) mukainen sosiaalipalvelu sekä työttömyysturvalain (L 30.12.2002/1290) mukainen työllistymistä edistävä palvelu (Kuntouttava työtoiminta 2015). Palvelua voi järjestää myös kunnan ulkopuolinen taho: toiset kunnat, säätiöt, yhdistykset, valtion

virastot ja uskonnolliset yhdyskunnat (Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen 2015).

Kuntouttava työtoiminta on aktiivista sosiaalipolitiikkaa jota järjestää sosiaali- ja terveydenhuolto kunnan toteuttamana. Vuonna 2006 työmarkkinauudistus asetti kuntien vastuulle rahoittaa yli 500 päivää työmarkkinatukea saaneiden jatkotuki, joka lisäsi kuntouttavan työtoiminnan asiakasmäärää, koska valtio maksaa työmarkkinatuen, kun asiakas on aktivointitoimenpiteessä. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 13 – 14.) Vuoden 2015 alusta on valtio rahoittanut työmarkkinatuen 300 päivään asti, jonka jälkeen kunnat rahoittavat siitä puolet. Työmarkkinatuen päivien ylittäessä 1000, kunnat rahoittavat 70 % työmarkkinatuesta. Yhä edelleen valtio korvaa aktivointitoimenpiteiden aikaisen työmarkkinatuen. (Kuntien työmarkkinavastuu laajenee 2014.) Työllisyys- ja talouspolitiikan lähtökohdat ovat nostaneet työllisyyspoliittiset tavoitteet kuntouttavassa työtoiminnassa ”jalustalle”, jolloin sosiaalipoliittiset tavoitteet ovat jääneet näiden varjoon (Karjalainen 6 Karjalainen, 13).

Aktivointipolitiikka on velvoittava ja vastikkeellinen toimeentulolle. Tavoitteena on toimenpitein katkaista pitkäaikaistyöttömyys joko työllistymisen tai työllistymisvalmiuksien parantamisella. Theodore ja Peck (2001) tuovat esiin aktivointipolitiikan kritiikkiä. Heidän mukaansa aktivointi ei voi toimia, jos työtä ei ole tarjolla, eli kun kyse on rakenteellisesta työttömyydestä. Kuitenkin kuntouttava työtoiminta sisältää myös sosiaalipoliittisen näkökulman ja tavoitteen, jolla pyritään estämään sosiaalista syrjäytymistä. (Ala-Kauhaluoma, Keskitalo, Lindqvist & Parpo 2004, 27 – 29.)

Työllisyyspoliittiset vaikutukset eivät ole olleet suuria kuntouttavassa työtoiminnassa (Karjalainen 2011, 241; Tammelin 2010, 27; Ala-Kauhaluoma 2005,

51) kun taas hyvinvointi on usein asiakkailla lisääntynyt. Kuntouttava työtoiminta voidaankin nähdä osittaissiirtymäksi, matkaksi kohti työllisyyttä tai esim. eläkkeelle siirtymistä. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 18). Arjen ja elämäntilanteen haasteet saattavat vaikeuttaa työllistymistä, jolloin niiden asioiden edistäminen tulisikin olla ensisijaista. Rakenteellinen työttömyys myös vaikuttaa työttömyyteen, ei pelkästään yksilöllinen työttömyys, mikä tulee huomioida vaikutusten arvioinnissa. Asiakaskokemuksista käy ilmi, että kuntouttava työtoiminta tukee hyvinvointia mutta asiakkaat kokivat myös epätoivoa ja katkeruutta. (Tammelin 2010, 27, 59 -60, 72.) Myös Ala-Kauhaluoman (2005, 52) tutkimuksessa tuli esille, että aktivointisuunnitelma ja työperusteinen aktivointitoimenpide (esim. kuntouttava työtoiminta) edistävät ihmisten elämänlaatua.

4 Aktivointisuunnitelma

Aktivointisuunnitelma tehdään esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan lähtökohdaksi ja suunnitelmaksi, yhteistyössä työ- ja elinkeinotoimiston, kunnan ja asiakkaan kanssa (Aktivointisuunnitelma 2015; Klem 2013, 10). Aktivointisuunnitelmien tekeminen aloitetaan joko sosiaalitoimistossa (kun asiakas saa toimeentulotukea), TE-toimistossa tai työvoiman palvelukeskuksessa (TYP), joka on TE-toimiston ja sosiaalitoimiston yhteisorganisaatio. Asiakkaat ohjautuvat kuntouttavaan työtoimintaan, esimerkiksi työpajalle, jonkin näiden organisaatioiden kautta. Yleisin lähettäjätaho on TE-toimisto, mutta on huomioitava, että työvoiman palvelukeskuksia on vain osassa kuntia. (Aktivointisuunnitelma 2015; Karjalainen & Karjalainen 2010, 11; Klem 2013, 47.)

Ennen kuntouttavaa työtoimintaa, on asiakkaalle yleensä tehty työllistymissuunnitelma TE-toimistossa ja selvitetty mahdollisuus tarjota työtä tai julkisia

työvoimapalveluja. Asiakkaalla on velvollisuus osallistua aktivointisuunnitelman tekemiseen ja kuntouttavaan työtoimintaan. (L 2.3.2001/189, 3 §, 5 §, 10 §.) Aktivointisuunnitelmassa otetaan yksilölliset palveluntarpeet ja tavoitteet huomioon yhteistyössä kunnan, työ- ja elinkeinotoimiston ja asiakkaan kanssa. (Asiakas 2014.) Suunnitelmaan tulee kirjata henkilön koulutus ja työura sekä aiemmat työvoimapalvelut ja niiden vaikuttavuus. Myös henkilön saamat sosiaali- ja terveysalan palvelut, kuten kuntoutuspalvelut, tulee kirjata. Kuntouttava työtoiminta on yksi vaihtoehto silloin kun henkilön ei arvioida olevan kykeneväinen työvoimapalveluihin tai työhön työ- ja toimintakyvyn rajoitusten vuoksi. (L 2.3.2001/189, 8 §, 9 §.)

Aktivointisuunnitelman tulee myös sisältää ajankohta jolloin kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuutta ja jatkosuunnitelmia arvioidaan ja mietitään. Kuntouttavan työtoiminnan jakso merkitään suunnitelmaan ja se voidaan tehdä 3 – 24 kuukaudeksi kerrallaan (kuitenkin kuntouttavaan työtoimintaan saa osallistua enintään 230 päivänä vuodessa), 1 – 4 päiväksi viikossa ja 4 - 6 tunniksi päivässä. (L 2.3.2001/189, 8 §, 13 §.) Aktivointisuunnitelmaan tulee sopia ja kirjata mm. työtoiminnan sisältö ja vastuut ja usein kuntouttava työtoiminta voi alkaa ryhmämuotoisella työtoiminnalla (Karjalainen & Karjalainen 2010, 20).

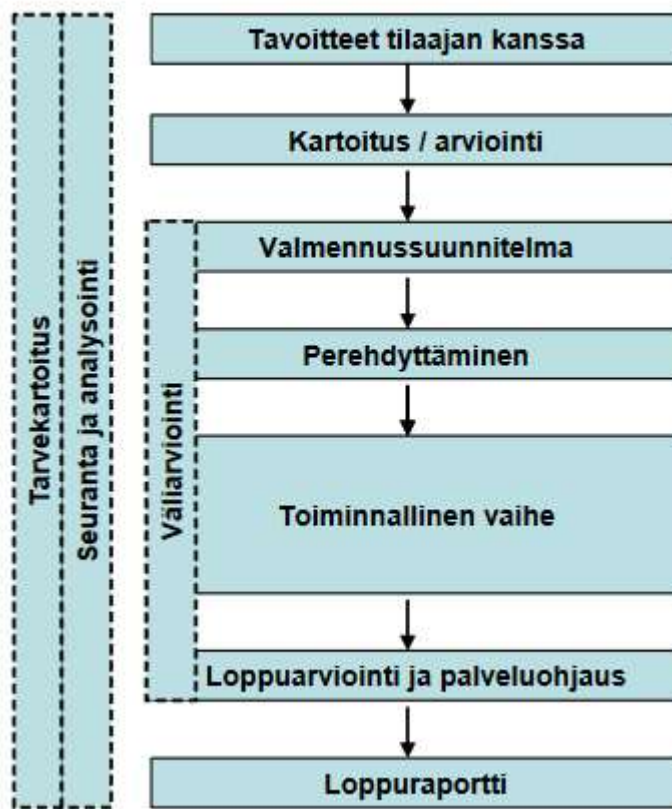
5 Työpajatoiminta

Keskimäärin yli 21 000 valmentautujaa on vuosittain työpajoilla joko koulutus- tai valmennuspalveluissa, maahanmuuttajien osuus on vuosittain n. 6 % valmentautujista. Maahanmuuttajien osuuden suunta on kasvava. (Maahanmuuttajien valmennus työpajoilla, esite työpajojen sidosryhmille & yhteistyökumppaneille, 3.)

Yhdistykset ovat yksi toimija jotka järjestävät työpajatoimintaa kuntouttavan työtoiminnan toteuttamiseksi. Työpajoja on Suomessa ollut 1980-luvulta lähtien mutta niiden rooli on muuttunut ”tekemistä nuorille” ja ”hätaaputyöllistämistä” nykypäivän vakiintuneeksi, esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan muodoksi. Työpajalla asiakkaat saavat sekä yksilö- että työvalmennusta. Yksilövalmennus on henkilökohtaista tukea ja ohjausta, kun taas työvalmennus harjoittaa työn oppimista, ammatillista osaamista. (Koivula 2004, 26.) Yksilövalmennus sisältää usein elämänhallintaan liittyvää kokonaistilanteen kartoittamista, tavoitteiden asettamista ja selventämistä ja keinoja niiden saavuttamiseen, haasteiden ja ongelmien selvittelyä sekä jatkosuunnitelmien kartoittamista (Haavisto, Raivio & Rissa 2004, 64, 66).

Työpajatoiminnan asiakkaat ovat työttömiä erilaisista syistä. Heillä voi esimerkiksi olla työkokemuksen tai koulutuksen puute, työ- ja toimintakyvyn vajavaisuus, pitkäaikaistyöttömyys tai he voivat olla maahanmuuttajia joilla on tuen tarve työmarkkinoille integroitumiseen. Työpajalla voi olla esim. kuntouttavassa työtoiminnassa, työkokeilussa tai Kelan kuntoutuksessa. (Työpajatoiminta Suomessa n.d.) Työpajalla valmentautujat oppivat työtä tekemisen kautta. Yhdistyksessä, jossa teen haastattelut, erilaisia pajoja on 15, esimerkiksi puutyö- ja rakennus, kiinteistö, viestintä, auto ja lounasravintola.

Valmennuspalvelun runko kuvaa pajatyöskentelyn prosessia, vaikka jokaisella asiakkaalla on oma räätälöity suunnitelma, jossa otetaan yksilölliset tekijät huomioon (kuvio 3) (Pietikäinen, Virtanen, Apunen n.d. 5).

Kuvio 3. Valmennuspalvelun perusrunko. (Pietikäinen ym. 5.)

Kunta (yleensä sosiaalitoimi), TE-toimisto tai työvoiman palvelukeskus ovat tilaajia, joiden kanssa asiakas on tehnyt tavoitteet. Työpajalla kartoitetaan asiakkaan kokonaistilanne ja tehdään valmennussuunnitelma. Perehdyttämisen jälkeen alkaa toiminnallinen vaihe. Väliarviointeja ja seuranta tehdään säännöllisesti ja jakson loppupuolella tehdään loppuarviointi sekä yksilöllistä palveluohjausta. Myös palvelun tilaaja on prosessissa mukana. Koko prosessin ajan on sekä asiakkaan että palvelun tavoitteet keskiössä sekä työnjaot, keinot ja työkalut prosessiin liittyen, selvillä jokaiselle toimijalle. (Pietikäinen ym. 5 – 6).

Kunnat ovat nostaneet kuntouttavan työtoiminnan tärkeimmiksi tavoitteiksi avoimille työmarkkinoille työllistymisen, työ- tai toimintakyvyn arvioinnin, toimintakyvyn ylläpidon, mielekkään tekemisen tarjoamisen ja koulutukseen

etenemisen. Elämänlaadun parantaminen, päivärytmi, työelämän pelisääntöjen oppiminen ja syrjäytymisen ehkäisy tulivat myös kuntien vastauksissa esiin. (Klem 2013, 45.) Jako elämänhallinnan ja työllisyyden edistämisen osatekijöiksi on häilyvä, opinnäytetyössä jako on tapahtunut hyvin karkeasti ja on ymmärrettävä, että asiat vaikuttavat ihmiseen kokonaisvaltaisesti.

6 Maahanmuuttajien työllisyyden edistäminen työpa- jalla

Tässä työssä tarkastellaan työllisyyden edistämistä aiemman osaamisen hyödyntämisellä, perehdytyksellä, ohjeistuksella ja työn oppimisella, työkuultuuriin oppimisella sekä työ- ja opiskelumahdollisuuksien tietämyksen kasvulla. Myöhemmin tulee myös esille kielitaidon ja tavoitteellisen toiminnan tarkastelua, jotka vaikuttavat myös työllisyyden edistämiseen.

6.1 Aiemman koulutuksen ja työkokemuksen hyödyntäminen

Kirjallisuudesta käy ilmi, että maahanmuuttajat pitävät työtä yhtenä tärkeimpänä kotoutumisen osatekijänä, jolloin työllistymisen edistämiseksi tulee kehittää heidän ammatillista osaamista, kielitaitoa sekä koulutuksen rekisteröintiä. Ulkomailla (varsinkin EU-maiden ulkopuolella) saadun työkokemuksen ja koulutuksen käyttäminen, hyväksyminen ja arvostaminen voivat olla Suomessa, kuten muissakin Euroopan maissa hankalaa, jolloin paljon maahanmuuttajien osaamista ja kokemusta jää hyödyntämättä. (Forsander & Ekholm 2001a, 64; Rätty 2002, 114 – 115; Eronen, Härmälä, Jauhiainen, Karikallio, Karinen, Kosunen, Laamanen & Lahtinen 2014, 16; Vanhanen & Wetzer-Karlsson 2014, 22.)

Maahanmuuttajien valmiudet ja motivaatio nousevat, kun heidän osaamisensa otetaan huomioon kuntoutuksessa. Tekemällä oppiminen ja osaamisen dokumentointi ovat vahvuuksien esille tuomista ja osaamisen kartoittamista. (Buchert & Vuorento 2012, 58; Puroaho & Leppänen 2013, 26 -27.) Toisaalta Tammelin (2010, 63) tuo esille, että aiemman osaamisen hyödyntäminen pajalla ja tunne että ei tarvitse kuntoutusta (tunne, että tekee osaamaansa työtä ilmaiseksi) voi katkeroittaa asiakkaita.

Työpajatyöskentely lisää maahanmuuttajien osaamista, jolloin sen dokumentointi auttaa työllistymisessä. Näin ollen työn haun kannalta työpajalla opittu työ on aiempaa ja arvokasta osaamista, jonka omaaminen ja todistaminen voi auttaa työllistymisessä tai opintoihin pääsyssä. (Osaamisen tunnistaminen n.d.) KOPPI-hankkeessa työntekijät ja verkostot toivat esille kehittämisehdotuksena kuntouttavaan työtoimintaan mm. todistuksen saamisen tehdystä työstä (Karjalainen ym. 2015, 16). Forsanderin ja Alitolppa-Niitamon (2000) tutkimuksen mukaan työvoimatoimiston maahanmuuttaja-asiakkaista ei ollut kukaan päässyt koulutustaan ja ammattitaitoaan vastaavaan työhön ilman Suomessa kertynyttä työkokemusta (esim. työharjoittelua) (Forsander 2002, 21). Ammattitaidon ja osaamisen karttuminen on 6. yleisin tavoite kuntouttavassa työtoiminnassa (Karjalainen & Karjalainen 2010, 40).

6.2 Perehdytys, ohjeistus ja työn osaaminen

Maahanmuuttajien perehdyttämiseen kannattaa varata aikaa (Sorainen 2007, 180-181; Wallin 2013, 72). Kattava perehdyttäminen ennaltaehkäisee epäonnistumisia ja keskeytymisiä. Lev Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke painottaa, että ihmisen hallinta kehittyy, kun hän saa selkeää ohjausta ja välineiden käytön opastusta ja ohjauksessa on kysymyksiä jaettu osiin (Järvikoski & Här-

käpää 2011, 176 – 178). Maahanmuuttajien kannalta perehdyttämisessä ja ohjeistuksessa tukena voi toimia esim. selkeitä ja yksinkertaisia sanastoja ja kuvia sisältäviä kansioita. (Buchert & Vuorento 2012, 39, 60).

Työpajalta saa työkokemusta ja ammattitaitoa teoreettisen tiedon lisääntyessä ja työympäristön tarjoamalla mahdollisuuksilla. Työn tekemisen mielekkyydelle on tärkeää, että työelämän oppimisen lisäksi työstä syntyy tuote tai palvelu. Pajalla työskentely vaikuttaa yksilöllisen identiteetin lisäksi ammatillisen identiteetin muotoutumiseen ja tätä tulee työntekijöiden tukea. Oppimistavoitteita tulee seurata ja arvioida työn osaamisen esille tulemiseksi ja työn vaikeusasteen lisäämiseksi. (Puroaho & Leppänen 2013, 15, 18 – 19, 43.) Oman oppimisen ja osaamisen tueksi, on työntekijöiden annettava palautetta ja arvioita valmentautujille, mieluiten kirjallisena. Myös valmentautujan itsearvio tuo selkeyttä omaan osaamiseen. Näin dokumentoitu osaaminen ja työelämän vaatimukset tulevat selkeiksi, jolloin mahdollisuuksien kirkastuminen nostattaa motivaatiota. (Maatraiva, Mikkola & Peltola 2004, 98 -101.)

6.3 Työkulttuurin oppiminen ja omaksuminen

Sosiaali- ja terveysministeriön tilaaman kuntakartoituksen mukaan kunnat ovat vastanneet, että työelämän pelisääntöjen oppiminen on yksi tärkeä tavoite kuntouttavassa työtoiminnassa (Klem 2013, 45). Kulttuuri vaikuttaa maailman hahmottamiseen ja tulkitsemiseen. Kulttuurieroja voivat olla esim. yksilökeskeinen / yhteisökeskeinen kulttuuri, sanallisen ja sanattoman viestinnän merkitykset tai henkilökohtainen tila ja tervehtimiskäytännöt. Nämä kulttuuriset eroavaisuudet voivat aiheuttaa väärinymmärryksiä ja ne vaikuttavat maahanmuuttajien kanssa työskentelyyn. Kulttuurien eroavaisuuksien sekä

työelämän ja kulttuurin toimintatapojen avoin pohdinta ja selventäminen voivat estää hämmennyksiä ja ristiriitoja. (Puroaho & Leppänen. 2013, 35, 37-39, 57; Wallin 2013, 72.)

Osa Suomen maahanmuuttajista ei ole koskaan ollut Suomessa töissä, joten heillä ei välttämättä ole käsitystä millaista suomalainen työelämä on ja mitä se vaatii (Forsander & Ekholm 2001a, 72). Työpajalla maahanmuuttajat oppivat ja omaksuvat pajan ja myös ainakin osittain Suomen työkulttuuria, mikä on tärkeää maahanmuuttajien työllisyyden edistämiseksi. Työpajatyöskentely valmentaa uuteen kulttuuriin mm. kun työelämän toimintatapojen hiljainen tieto selventyy maahanmuuttajalle esimerkkien sekä, tiedon ja tuen avulla. Tällainen hiljainen tieto voi koskea esim. ajan käyttämistä ja kokemista, työn ja yksityiselämän yhdistymistä tai valtaetäisyyksiä ja hierarkiaa. (Puroaho & Leppänen 2013, 8, 33 – 35, 42 - 43.)

6.4 Työ- ja opiskelumahdollisuuksien tietäminen

Tietämys omista mahdollisuuksista työelämään ja opiskelumahdollisuuksiin on tärkeää tavoitteiden asettelussa ja motivaation ylläpitämisessä. Yksilö- ja työvalmentajat ovat avainasemassa näiden mahdollisuuksien selventäjinä. Forsanderin (2002) mukaan maahanmuuttajat tarvitsevat tietoa mm. koulutusjärjestelmästä ja omista mahdollisuuksistaan yhteiskunnan vaihtoehtoihin (Suokonautio 2007, 78).

Kontakti – Maahanmuuttajien työllistymisen tukiprojektin tuloksien mukaan kohderyhmä (maahanmuuttajat joilla korkeakoulututkinto lähtömaastaan) tarvitsee runsaasti tietoa mm. koulutuksen yhteensovittamisesta, koulutusmahdollisuuksista, työnhausta, työpaikoista sekä työelämästä yleensä. Projek-

tin jälkeen paikkakunnan työvoiman palvelukeskus on työllistänyt työvoimaohjaajan, joka toteuttaa maahanmuuttajien palveluohjausta. (Hallikainen 2007, 99 – 100, 103.) Työpajatoiminnassa maahanmuuttajat voivat kartoittaa lähialueiden työ- ja opiskelumahdollisuuksia osana pajatoimintaa, jolloin opintojen ja työelämän mahdollisuudet tulevat selvemmiksi (Puroaho & Leppänen 2013, 42 - 43).

7 Maahanmuuttajien elämänhallinnan edistäminen työpajalla

Tässä luvussa tarkastellaan elämänhallinnan käsitettä sen monitahoisuuden vuoksi. Määrittelystä selviää elämänhallintaan kuuluvien asioiden runsaus ja tulkinnan moninaisuus. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan elämänhallintaa ja sen edistämistä osallisuuden ja sopeutumisen, kuulluksi tulemisen, avun ja tuen saamisen, vuorovaikutuksen ja terveyden kautta. Myös myöhemmin esiin tulevat kielitaito ja tavoitteellinen toiminta vaikuttavat elämänhallintaan.

7.1 Elämänhallinnan määrittelyä

Thomas ym. (1969) kiinnittivät huomiota maahanmuuttajien elämähallintaan ja osallistumiseen ja näissä esiintyviin vaikeuksiin jo 1960-luvulla korostaen elämänhallintaa tai sen kaltaista käsitettä. Elämänhallintaa voidaan määritellä autonomisten tarpeiden sekä yksilön halujen tyydyttämisellä. Roosin (1987) mukaan ulkoista elämänhallintaa on se, että sopeutuu erilaisiin tilanteisiin ja johon vaikuttaa mm. koulutus ja sukupolvi sekä aineellisesti ja henkisesti turvattu asema. Sisäistä elämänhallintaa on mm. henkisten ja eettisten päämäärien toteutuminen. Ulkoinen elämänhallinta voidaan myös määritellä yhteiskunnan asettamien päämäärien ja arvostusten mukaan. Hjellen ja Zieglerin

(1981) mukaan sisäinen ja ulkoinen elämäntilanne vaikuttavat toisiinsa. Elämäntilanne on mm. sitä, miten pystyy toteuttamaan kulttuurin asettamat päämäärät hyväksytyllä tavalla, vaikka tätä voidaan määritellä myös sopeutukseksi. Feinbergin (1989) mukaan elämäntilanteeseen liittyy läheisesti autonomia, jonka saavuttaminen tarvitsee sekä sisäisen että ulkoisen edellytyksen ja josta joskus myös käytetään itsemääräämisen käsitettä. (Riihimäki 1996, 16, 18 - 19, 22 - 23, 29 -31.)

Järvikoski pitää elämäntilanteen käsitettä elämäntilanteeseen liittyvänä kattokäsitteenä. Hyvä elämäntilanne on yksilön ja ympäristön vaatimusten tasapaino ja tyytyväisyyden ja mielekkyyden kokemista. Elämäntilanne sisältää elämäntilanteiden ja elämäntilanteen hallintaan liittyviä asioita. Jerusalem ja Schwarzer (1992) ovat tuoneet esille, että jos ihminen on jatkuvasti tilanteessa, jota ei voi hallita, se voi johtaa opittuun avuttomuuteen. (Järvikoski 1996, 41, 44.) Myös toimintavalmiuksien teoria (Sen 1992) tuo esille ulkoisten ja sisäisten tekijöiden vaikutuksen hyvinvointiin, jonka mukaan vapaus valita ja tavoitella hyvinvointia kasvattavat laadukasta elämää. (Björklund & Sarlio-Siintola 2010, 39, 42). Suominen (1993) ja Vuoren (1993) mukaan elämäntilanne liittyy myös terveyteen. Suominen (1993) tutkimuksen mukaan elämäntilanteen parantaminen voi olla esimerkiksi vuorovaikutussuhteiden määrän ja laadun lisäämistä ja vapaa-ajan harrastuksiin ohjaamista. (Suominen 1996, 80 - 82.)

Elämäntilanteen läheinen käsite on valtaistuminen, jota on alun perin käytetty vähemmistöjen aseman omaavien, alistetussa asemassa olevien aseman parantamiseksi. Solomon (1976) on määritellyt valtaistumisen olevan prosessi, jossa ihmisiä mm. aktivoidaan näkemään itsensä aktiivisina toimijoina, muutoksen tekijöinä ja myös muihin ihmisiin vaikuttajina. Page ja Czuba määritte-

levät valtaistumisen olevan prosessi, joka mm. auttaa saavuttamaan elämänhallintaa. Valtaistuminen on prosessi johon vaikuttaa yksilön lisäksi ympäristö, vuorovaikutussuhteet ja olosuhteet sekä näiden muutokset. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 141 – 143.)

Sosiaalihuoltolaki painottaa elämänhallinnan edistämistä osana sosiaalipalveluita. Lain tarkoituksena on mm. edistää osallisuutta, vähentää eriarvoisuutta sekä edistää ja ylläpitää hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta. Sosiaalityö tukee ihmisten pyrkimystä muutokseen ja tavoitteena on esim. vahvistaa osallisuutta ja lieventää elämäntilanteiden vaikeuksia. (L 1301/2014, 1§, 2§, 15§.) Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista määrittää, että asiakkaalla on oikeus saada laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja kohtelua, oikeus saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista ja asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja osallistumista on kunnioitettava (L 22.9.2000/812).

7.2 Kuntouttava työtoiminta kuntoutuksena

Kuntoutusselonteon (2002) mukaan kuntoutus tukee ihmisten elämää ja elämäntilanteiden **hallintaa** sekä muutosprosessia ja tavoitteena on mm. osallisuuden, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistäminen. Saikun ja Karjalaisen (2007) mukaan kuntoutus voi tarjota sosiaalisia mahdollisuuksia ja osallisuutta joka korostuu kuntoutuksessa omiin asioihin vaikuttamisena. Osallisuuden kokemus voi kirkastaa yksilölle omia mahdollisuuksia. (Jalava & Sepälä 2010, 251, 253 – 254, 256.) Kuntouttava ja aktiivinen työote on lähellä voimaannuttavaa työtettä, jossa asiakkaan voimavarat löydetään ja otetaan käyttöön. (Siitonen & Järvelä-Laukkanen 2000).

Kuntoutus voidaan määritellä ihmisen muutoksen tukemisena, *"prosessina, jonka avulla ihminen pystyy saavuttamaan itselleen suotuisamman elämäntilanteen"*.

Kuntouttavan työtoiminnan lain sisällön ja vaikuttavuuden tutkimuksessa tulee esiin haastateltavien kokemukset kuntouttavan työtoiminnan positiivisista vaikutuksista elämänhallintaan ja osallisuuteen: mm. virkistyminen, työntekijöiden lämpimät välit asiakkaiden kanssa, rytmin saaminen elämään ja verstaistuki. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 31, 94, 96, 102 – 103)

Karjalaisen ja Karjalaisen (2010, 40) sekä Tammelinin (2010, 53) tutkimuksissa esiintyneistä kuntouttavan työtoiminnan tavoitteista erottuu elämänhallinnan parantamisen tavoitteiksi mielekkään sisällön tuominen arkeen, päivärytmin vakiinnuttaminen, päihteettömyyden tukeminen, sosiaalisten suhteiden luominen / syrjäytymisen ennaltaehkäisy, psykososiaalisen tuen järjestäminen, terveyden tilan kohentuminen ja taloudellisen tilanteen parantuminen.

7.3 Osallisuus ja sopeutuminen

Löytyn (2005) analyysin mukaan ulkomaalaistaustaiset kokevat lähes aina ulkopuolisuutta ja toiseutta. Sopeutumisen ja kotoutumisen onnistumiseksi tarvitaan toimintaympäristön muutos. (Wallin 2013, 31, 32.) Luhtasela (2009, 129) on määritellyt tutkimuksessaan, että osallisuus rakentuu kuntouttavassa työtoiminnassa itsemääräämisoikeuden lisääntymisellä, valtaistumisella, kokemustiedon hyödyntämisellä, jaetun vallan lisääntymisellä, ihmisarvoisella ja oikeudenmukaisella kohtelulla sekä dialogisella toiminnalla, jolloin elämänhallinta vahvistuu. Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen näkyy asiakkaiden halusta elämään, jossa ei ole riippuvainen viranomaisista. Euroopan komission suositus (2008) määrittelee, että osallisuus kytkeytyy työttömien työmarkkinoille paluuseen ja integroitumiseen työpaikkoihin (Karjalainen 2011, 243).

Maahanmuuttajien osallisuuden ja elämänhallinnan kannalta on oleellista, kuinka maahanmuuttajat sopeutuvat / ovat sopeutuneet yhteisöön / yhteisöihin joissa toimivat. Työpaja on yhteisö, työyhteisö, jossa useat kulttuurit kohtaavat. Työyhteisö kehittyy kohti monikulttuurisuudesta oppimista ja sopeutumista erilaisien kehitysvaiheiden tai kulttuurikriisien kautta. (Sorainen 2007, 182; Wallin 2013, 33.)

Maahanmuuttajat käyvät läpi sopeutumisen tai sulautumisen prosessin (Berry 1992, 1997), akkulturaatioprosessin, uudessa kulttuurissa. Tähän prosessiin vaikuttaa yksilön lisäksi ympäristö ja sen mahdollisuudet ja esteet. Akkulturaatioprosessi voi johtaa integraatioon (ihminen kuuluu vähemmistöryhmään, toimii myös muiden ryhmien kanssa), assimilaatioon (ihminen sulautuu valtaväestöön), marginalisaatioon (syrjäytyminen, ihminen ei kuulu mihinkään ryhmään) tai separaatioon (ihminen kuuluu omaan etniseen ryhmään, ei muuhun) / segregaatioon (valtaväestö eristää etnisten vähemmistöjen jäseniä). (Jylhä 2012, 7 – 8; Wallin 2013, 78; Forsander, Ekholm & Saleh 1994, 42 -44.)

Jylhä (2012, 2, 12) on tutkinut pro gradu tutkielmassaan kuulumisen kokemusta, joka on osa osallisuutta. Hän viittaa Pehkosen (2006) esiin tuomaa ihmisten kiinnittymistä viiteryhmiinsä sosiaalisten suhteiden kautta. Sosiaaliset suhteet vaikuttavat osallisuuteen ja kuulumiseen sekä myös välillisesti työllistymiseen. Hän tuo esiin Anthiaksen (2009) ja Yuval-Davis ym. (2006) mukaisesti, että uuteen maahan muuttaminen aiheuttaa identiteetin, tuttuuden ja sosiaalisen lähitodellisuuden paikan kysymysten uudelleen määrittelyn.

7.4 Kuulluksi tuleminen, tuen ja avun saaminen

EU:n Employment Integra -projektin teemaryhmän raportin ”Empowerment” mukaan työllisyyspolitiikan tehokkuutta vähentää se, että syrjäytyneiden

ääntä ei kuulla, heillä ei ole vallan ja vaikuttamisen kokemuksia (Luhtasela 2009, 17). Kosciulek (1999) on kuvannut asiakaslähtöistä toimintatapaa eri osatekijöillä. Yksi osatekijä on tiedon ja tuen saaminen, joka edesauttaa kuntoutujan osallistumista valintoihin ja päätöksiin koskien hänen omaa kuntoutumistaan. Asiakastyytyväisyys pitää sisällään mm. tyytyväisyyden kuntoutusohjaukseen. Tietämys oleellisista asioista ja valinnanvapaus, joka syntyy mm. kuulluksi tulemisesta ovat keskeisiä ammatillisen kuntoutuksen tuloksellisuudessa. (Härkäpää, Järvikoski, Gould 2011, 73 – 74.)

Toimintakyvyn tukeminen ja sosiaalinen osallisuus ovat tärkeitä ja tarpeellisia työikäisille jotka ovat syrjäytymässä työelämästä. Ymmärrys vaikeisiin elämäntilanteisiin kasvattaa ihmisen kunnioitusta, oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa. Ihmisten kyvyt ja tavoitteet tulee ottaa huomioon aktivoinnissa. (Karjalainen 2011, 245 – 246, 248.)

Valmentautujat kokevat keskustelun ja palveluohjauksen edistävän kuntoutusta. Kuntouttavassa työtoiminnassa tulee täyttää valmentautujien tarve tulla kuulluksi ja valmentautujan elämän eri osa-alueiden haasteet tulee ottaa laajalaisesti huomioon. Kokonaisvaltainen kuuleminen, keskustelutuki sekä positiivinen tulevaisuuden käsittely toteutuvat palveluun ja vastuutyöntekijään kiinnittymisen kautta. (Karjalainen ym. 2015, 13, 16; Björklund & Hallamaa 2013, 168; Buchert & Vuorento 2012, 33, 35.) Koska kuntouttavan työtoiminnan tavoitteet koskevat elämänhallintaa ja työllisyyden edistämistä, voi joillakin avun tarve olla laajaa ja monimuotoista. Yksilövalmentajat antavat apua arjenhallinnan haasteisiin, esimerkiksi palveluohjauksella ja kartoittamalla palvelun tarvetta. Kuunteleminen ja läsnäolo tukevat vuorovaikutusta. (Puroaho & Leppänen 2013, 14 – 16, 61.)

7.5 Vuorovaikutus ja sosiaaliset suhteet

Vuorovaikutussuhteet ja sosiaalinen tuki ovat osa osallisuutta. Kuntoutuksessa vertaistuki on tärkeä tekijä hyvinvoinnin edistämiseen (Järvikoski & Härkäpää 2011, 151 – 152.). Talibin ja Lipposen (2008) mukaisesti identiteetti tarkoittaa ihmisen kokemuksia itsestään sekä hänen kuulumistaan yhteisöön tai kulttuuriin. Maahanmuuttajien identiteetin uudelleen rakentumisessa keskiöön nousee vuorovaikutuskäytäntöjen rooli. (Nisula 2011, 34.)

Kuntouttava työtoiminta lisää osalle asiakkaista sosiaalista elämää ja työyhteisöön kuulumista (Tammelin 2010, 62). Bergbomin (2007) mukaan työyhteisöön integroituminen ja yhteisön jäsenenä oleminen ovat eräitä tekijöitä työpaikkaan integroitumisen onnistumiseksi. Maahanmuuttajat kokevat keskinäiset suhteet paremmiksi samaan kulttuuriseen ryhmään kuuluvien kanssa, vaikka yleensäkin keskinäiset suhteet koetaan hyviksi. Trux (2000) tuo esille, että suomen kielen taito auttaa mm. sosiaalisten suhteiden luomisessa. Huttusen (2002) mukaan ihmissuhteet ovat yksi tekijä kiinnittämässä maahanmuuttajia yhteiskuntaan. (Väänänen, Toivanen, Aalto, Bergbom, Härkäpää, Jaakkola, Koponen, Koskinen, Kuusio, Lindström, Malin, Markkula, Mertaniemi, Peltola, Seppälä, Tiitinen, Vartia-Väänänen, Vuorenmaa, Vuorento & Wahlbeck 2009, 24, 36 – 37.)

7.6 Terveys

Hyvinvointipalveluiden työntekijät jotka työskentelevät maahanmuuttajien kanssa mielenterveys- ja ammatillisen kuntoutuksen parissa, toivat tutkimuksessa esiin, että maahanmuuttajilla on välillä epäselviä elämäntilanteita ja moninaisia ongelmia, joiden takia on haasteellista löytää selkeää syytä ongelmiin. Haasteita voi luoda esimerkiksi päämäärättömyys, sairaudentunnon puute ja

paineet pärjätä sairauksista huolimatta. Tärkeää olisi löytää ensisijainen syy ongelmiin mutta se voi olla hankalaa niillä maahanmuuttajilla, joilla on esimerkiksi traumoja lähtömaastaan, vaikeuksia sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan, heikko kielitaito ja erilaiset käsitykset sairaudesta ja sen vaikutuksista suomalaisiin verrattuna. Maahanmuuttajilla voi olla myös perussairauksia, joita ei ole hoidettu. Myös häpeäntunne vajaakuntoisuutta ja mielenterveysongelmia kohtaan voi vaikeuttaa terveydentilan selvittämistä ja kuntoutuspalveluiden käynnistämistä. Mahdollisista mielenterveysongelmista voivat kertoa esimerkiksi kivut, säryt, päämäärättömyys, jaksamattomuus, huimaus, huono-olo ja unettomuus. (Buchert & Vuorento 2012, 27 – 29, 32 – 33, 44 – 45.)

Sairauden kokemus ja käsitys sen vaikutuksesta työ- ja toimintakyyn voi olla hyvin erilainen maahanmuuttajilla kuin suomalaisilla. Tämä vaikuttaa myös siihen, kuinka maahanmuuttajat kokevat olevansa kykeneväisiä kuntoutukseen ja työn tekemiseen. Paine pärjätä voi aiheuttaa liian aikaisen kuntoutumisen tai työn tekemisen, jolloin vaarana on näiden keskeytyminen. Maahanmuuttaja voi myös kokea, että sairaus estää työn tekemisen, vaikka Suomessa ollaan normaalisti työelämässä samasta sairaudesta huolimatta. (Buchert & Vuorento 2012, 28 – 29.) Kielitaidon vajavuus ja monitahoiset ongelmat vaativat aikaa ongelmien, varsinkin ensisijaisen ongelman kartoittamiseen, ja tätä vaikeuttaa työntekijöiden aikapula ja vaihtuvuus. Työntekijät toivat esille keskustelutuen tärkeyden ja sen toimimisen jopa terapeuttisena. (Mts., 32 – 34.)

Karjalaisen ja Karjalaisen (2010, 41, 44) tutkimuksessa terveystarkastukseen / hoitoon ohjausta oli kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana 23 %:lla vastan-neista. Tutkimuksen mukaan valtaosa asiakkaista koki terveydentilansa sairauspainotteiseksi, kun he arvioivat työkykyään. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen mukaan yli 70 % ulkomaalaistaustaisista ja 80 % suomalaisista kokee elämänlaatunsa hyväksi. Ulkomaalaistaustaiset

olivat hivenen tyytyväisempiä terveyteensä kuin suomalaiset. He olivat myös ihmissuhteisiinsa tyytyväisempiä kuin suomalaiset. (Kastaneda, Jokela, Koponen, Pentala, Koskela & Koskinen 2014.)

Esimerkiksi Lavernackin (2007) mukaan ihmisen voimavarojen, mm. osallisuuden, voimaantumisen sekä sosiaalisen ja taloudellisen pääoman vahvistaminen ovat terveyden edistämisen tavoitteena. Koskisen ja Ollonqvist ym. (2007) mukaan Terveyden edistäminen painottaa ja panostaa siihen, että ihmiset tekevät terveydelle suotuisia valintoja. (Rouvinen-Wilenius & Leino 2010, 234, 237.)

8 Kielitaito ja sen vaikutus työllisyyteen ja elämäntapaan

Kielitaidottomuus on yksi tekijä, joka on maahanmuuttajien työllistymisen esteenä. Myös jo pelkkä ulkomaalaisuus ja suomen työelämän tuntemattomuus vaikuttavat työllistymisen haasteellisuuteen. (Wallin 2013, 28; Pitkänen, Luoma, Järvensivu & Arnkil 2009, 32.) Maahanmuuttajien kanssa työskentelevät ovat tutkimuksessa tuoneet esille, että työttömyyden lisäksi kielitaidon haasteet luovat avuttomuutta, muista riippuvaisuutta sekä yksinäisyyttä, joka taas luo kuulumattomuuden ja ulkopuolisuuden tunteita (Buchert & Vuorento 2012, 30 – 31). Alat, joilla työskentelee runsaasti maahanmuuttajia, toteavat että kielikoulutuksen lisääminen ja kotouttamisen tehostaminen ovat tarpeellisia. Myös ohjaamiseen ja neuvontaan tulisi panostaa ja huomioida myös maahanmuuttajan perhe. (Pitkänen ym. 2009, 48, 160, 162.)

Maahanmuuttajien kieliongelmissa selkokieli, työtehtävien ja työturvallisuusasioiden selvittäminen, kuvien käyttäminen, elekieli ja ryhmään osallistumisen tukeminen ovat tärkeitä. Tutkimuksen mukaan kielen opetus yhdistettynä työpajatoimintaan on tuloksiltaan hyvä, kielen oppiminen pajalla ei tapahdu itsestään. (Buchert & Vuorento 2012, 39, 44.) Ammattitaitoa arvioitaessa on tärkeää, että kielitaito ei vaikuta arviointiin (Puroaho & Leppänen 2013, 44). KOPPI-hankkeessa työntekijät ja verkostot toivat esille kuntouttavan työtoiminnan kehittämisehdotuksina mm. toiminnallisen kielen opetuksen ja kielikurssit (Karjalainen ym. 2015, 16).

Tutkimuksessa hyvinvointipalveluiden työntekijät tuovat esille, että esim. kuntouttavan työtoiminnan työt ovat usein yksinkertaisia jolloin käsillä tekeminen korostuu, ei niinkään kielellinen viestintä, jolloin myös heikosti suomea osaavat voivat osallistua. Työntekijät pohtivat onko tällainen palvelu heikosti suomen kieltä omaavien maahanmuuttajien kuntoutumista tukevaa. Heikko suomen kielen taito voi aiheuttaa yhteisön ulkopuolelle jäämistä tai samaa kieltä osaavien ryhmäytymiseen, joka ei lisää kielen oppimista. (Buchert ja Vuorento 2012, 38 -39.)

9 Tavoitteet, kuntoutusmotivaatio ja jatkosuunnitelmat

Asiakashaastatteluista ja kyselyistä ilmeni asiakkaiden kokema tavoitteellisen toiminnan ja sosiaaliohjauksen roolin puute kuntouttavassa työtoiminnassa. Asiakkaat toivovat tavoitteiden ja myös tavoitteissa auttavan viranomaisen kirjaamista. Tietämys kenen puoleen kääntyä tavoitteiden käytännön toteutuksessa edesauttavat kuntoutumista. (Karjalainen, Kirjavainen, Mattila, Sipilä

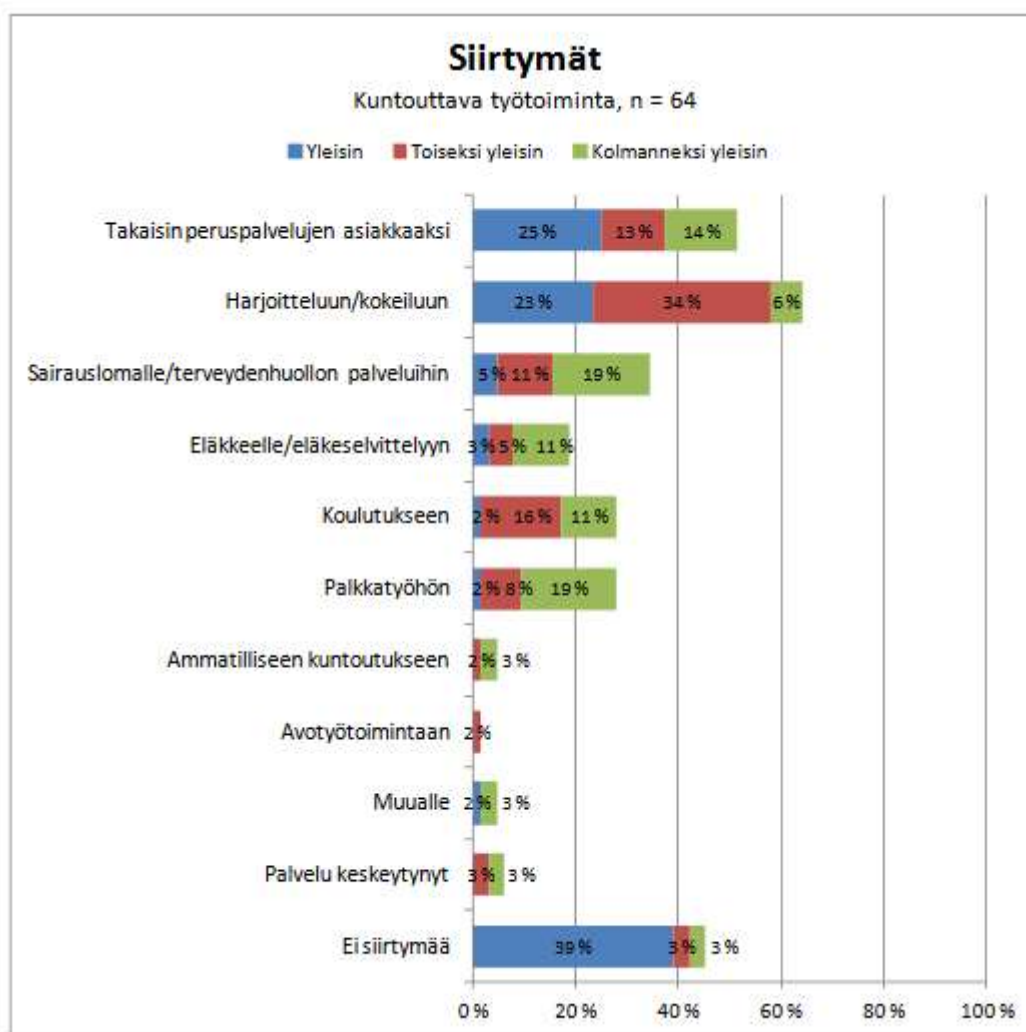
& Valkonen 2015, 16-17.) Puroaho ja Leppänen (2013, 43, 46) tuovat esiin tavoitteiden selkeyden tärkeyden kaikille osapuolille sekä säännöllisen palautteen ja itsearvioinnin tukemisen tärkeyden.

Kuntoutuksessa realistiset lähi- tai välitavoitteet on asetettava perustavoitteen lisäksi. Kun välitavoitteet saavutetaan, pystyvyyden tunne vahvistuu. Kristiina Lipposen (1998) muotoilemat välitavoitteen ominaisuudet ovat: tarvittaessa pieni, asiakkaalle merkityksellinen, hänen hallinnassaan ja saavuttaminen tulee olla arvioitavissa. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 194.) On tärkeää ottaa huomioon elämäntilanteen vaikutus tavoitteisiin ja niiden muuttumiseen. Kuntoutusmotivaatioon vaikuttaa kuntoutussuunnitelman tavoitteen arvo, käsitys onnistumisesta sekä ympäristön tekijät muutoksen aikaansaamiseksi. Välitavoitteiden hyödyllisyyden tärkeys ja yhteys päätavoitteeseen ei välttämättä ole selkeä, jolloin on tärkeää keskustella ja selventää näitä kuntoutujalle. Motivaation nostattamisen perusedellytyksiä ovat työntekijän ja kuntoutujan vuorovaikutus ja tunteminen. Siegertin ja Taylorin (2004) mukaan riittävän haastavat tavoitteet ja kuntoutusmenetelmät ovat keskiössä kuntoutusmotivaation ylläpitämiseen. (mts. 167 – 169.)

Kuntouttavan työtoiminnan työntekijöiden mukaan viisi eniten asetettua tavoitetta kuntouttavassa työtoiminnassa ovat esiintymismäärän mukaan: työelämään siirtymisen valmistelu / työelämään totuttelu, mielekkään sisällön tuominen arkeen, työkunnon arvioiminen, päivärytmin vakiinnuttaminen ja päihteettömyyden tukeminen. Ammattitaidon/osaamisen kartuttaminen ja sosiaalisten suhteiden luominen/syrjäytymisen ennaltaehkäisy olivat 6. ja 7. yleisin tavoite. Yleisin tavoite on vaativin, jos on haasteita elämänhallintaan liittyvissä asioissa, jolloin ainakin osa niistä pitäisi (päihteettömyys, terveys, päivärytmi) saavuttaa työllistymisen mahdollistumiseksi. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 40.) Toimintajakson päättymisen sovitusti tapahtui noin puolella

vastanneista ja keskeytyi noin puolella. 1% työllistyi avoimille työmarkkinoille suoraan työtoiminnasta, 3 % vuoden kuluessa. (mts. 47, 49.)

Karjalaisen ja Karjalaisen (2010, 67) tutkimuksen mukaan yleisimmät siirtymät kuntouttavasta työtoiminnasta olivat paluu takaisin työttömäksi työnhakijaksi, uusi kuntouttavan työtoiminnan jakso sekä siirtyminen hoitoon, kuntoutukseen tai muuhun vastaavaan toimenpiteeseen. Klemin (2013, 50) tutkimuksen mukaan yleisimmät siirtymät kuntouttavasta työtoiminnasta olivat vuonna 2012 jatkaminen kuntouttavassa työtoiminnassa, siirtyminen takaisin peruspalvelujen asiakkaiksi ja harjoitteluihin tai työkokeiluun siirtyminen (kuvio 4),

Kuvio 4. Siirtymät. (Klem 2013, 50.)

Vain harvoin asiakkaat jatkavat kuntouttavasta työtoiminnasta avoimille työmarkkinoille, kun taas siirtyminen TE-toimiston palveluihin, on tutkimuksen mukaan toteutunut tavoitteiden mukaisesti. Kuntien mielestä asiakkaiden etenemistä tukisi työllistymistä tukevien palveluiden oleminen lähempänä asiakkaita, esimerkiksi työnantajille annettu tuki, asiakkaan tilanteen kokonaisarvio, matalan kynnyksen työpaikkojen lisääminen sekä palveluntuottajien ohjausosaamisen kasvattaminen. (Klem 2013, 51-52.)

10 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

10.1 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyön tarkoituksena, tutkimustehtävänä, on selvittää maahanmuuttajien kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan tavoitteiden toteutumisesta työpajatoiminnassa.

Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on parantaa ihmisten työllistymistä ja elämänhallintaa (L 2.3. 2001 / 189).

10.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteena on haastattelujen kautta selvittää kuinka maahanmuuttajat kokevat elämänhallintansa ja työllisyyden edistämisen toteutumisen työpajatoiminnassa. Viitekehys muodostuu maahanmuuttajien kokemusten kuulemisella ja kerätyn materiaalin analysoimisella. Teoriatieto kirjallisuudesta ja tutkimuksista antaa tietoperustaa ja myös vertailukohtaa aineistolle. Tutkimuskysymykset muotoutuivat yhdistyksen työntekijöiden, teoriatiedon ja myös työn etenemisen kautta.

Tutkimuskysymyksinä opinnäytetyössä ovat:

1. Kuinka maahanmuuttajat kokevat työpajatoiminnan vaikuttavan työllistymisen edistämiseen?
2. Kuinka maahanmuuttajat kokevat työpajatoiminnan vaikuttavan elämänhallinnan edistämiseen?
3. Kuinka maahanmuuttajat kokevat kielitaidon vaikuttavan elämänhallintaan ja työllistymisen edistämiseen?
4. Kuinka maahanmuuttajat kokevat omien tavoitteidensa toteutumisen työpajalla?

11 Opinnäytetyön toteutus

11.1 Aiheen muototutuminen ja kohderyhmä

Suomessa on tehty kohtuullisen vähän tutkimuksia, jotka koskevat kuntoutuspalveluissa maahanmuuttajien kanssa tehtävää työtä (Buchert & Vuorento 2012, 12). Opinnäytetyön aihe muotoutui harjoittelujakson aikana Tampereen seudulla toimivassa yhdistyksessä syksyllä 2015. Yhdistyksen tarpeiden mukaan aiheeksi muodostui maahanmuuttajien kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan pajatyöskentelystä. Työn toteuttaminen tapahtui haastattelemalla maahanmuuttajia teemahaastattelun menetelmällä.

11.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Creswellin (2007) mukaan kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä ovat: tutkimus tapahtuu luonnollisessa ympäristössä, aineisto kerätään vuorovaikutussuhteessa, tutkija kerää aineiston, tutkimusaineisto on monilähteistä, aineiston analyysi on esimerkiksi induktiivista (käytännöstä

teoriaan / yksityisestä yleiseen) ja tavoitteena on ilmiön kokonaisvaltainen ymmärtäminen (Kananen 2014, 18). Kvalitatiivinen tutkimus kuvailee, ymmärtää ja antaa tulkintoja, kiinnostus on ihmisten kokemuksessa. Usein yksittäisistä havainnoista edetään tuloksiin, eli käytetään induktiivista päättelyä. Kvalitatiivisen tutkimuksen tutkimusote, lähestymistapa, pitää sisällään tiedon keruun, analysoinnin ja tulkinnan menetelmät, jotka ovat välineitä tutkimusongelman ratkaisussa. (Kananen 2014, 18 -20; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2015, 161, 164)

Kvalitatiiviseen tutkimukseen vaikuttaa tutkijan arvot. Tutkimus on kokonaisvaltaista kohteen tutkimista, todellisen elämän kuvaamista ja suunnitelma muotoutuu usein tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi ym. 2015, 161, 164; Tuomi & Sarajärvi 67 – 68; Kananen 2014, 72 -73.) Laadullista tutkimusta tehdessä on tärkeää, kysyä itseltä kautta koko tutkimuksen etenemisen, mitä on tekemässä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 67 – 68).

11.3 Valmistautuminen teemahaastatteluun

Teemahaastatteluun tulee valmistautua hankkimalla ennakkonäkemyksiä ilmiöstä. Muodostuneet teemat ovat apuna haastattelussa mutta uusiakin asioita voi ponnahtaa esille. Kysymysten asettelussa tulee huomioida millaiset kysymykset sopivat haastatteluun. Hyviä kysymyksiä ovat esimerkiksi avoimet (vastaus usein laaja), hypoteettiset (mitä jos...) ja hahmottavat kysymykset (kuka, missä, koska...). (Kananen 2014, 77, 79 -80.) Jotta haastattelu antaisi mahdollisimman laajan ja syvällisen aineiston tutkimuksen tekijälle, tulee etukäteen antaa haastateltaville tietoa haastattelun sisällöstä, teemoista ja tarkoituksesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73).

Opinnäytetyön tekeminen ajoittui vasta loppukeväälle 2016, joka mahdollisti sen, että aikaa oli riittävästi tutustua teemahaastatteluun ja aiheeseen liittyvään teorian tietoon. Teemojen muodostaminen haastatteluun tapahtui kevään 2016 aikana yhteistyössä yhdistyksen työntekijöiden kanssa. Myös teorian tieto vaikutti teemojen muodostamiseen (liite 1). Yhteistyösopimus opinnäytetyöstä tehtiin toukokuussa 2016 yhdistyksen toiminnanjohtajan kanssa.

Yhdistyksen työntekijät näyttivät kirjallisen ja selkokielisen haastatteluluvan (liite 2) etukäteen valituille (yhdistyksen työntekijät valitsivat haastateltavat) haastateltaville. He myös kertoivat suullisesti mistä on kysymys ja toivat esille vapaaehtoisuuden osallistua haastatteluihin. Tutkimuslupa tuo esille tutkimuksen tarkoituksen ja aiheet joita tutkimus sisältää. Tutkimusluvassa on myös selkeästi kerrottu, että haastateltujen nimet eivät esiinny missään tutkimuksen vaiheessa. Näin haastateltavat saivat etukäteen miettiä mitä he haluat kertoa kokemuksistaan työpajatoiminnassa.

Teemahaastattelun teemoiksi muodostuivat elämänhallinta, työllisyyden edistäminen, tavoitteellinen toiminta, kielitaito, toiveet ja kehittämis ehdotukset sekä muutamia kysymyksiä taustatiedoista. Nämä aihealueet tulivat myös teoriassa vahvasti esille. Kysymysten muodot olivat sellaisia, että niihin ei voi vastata kyllä tai ei, tai ainakin vastauksiin pyydettiin perusteluja tai mielipiteitä. Ennen haastatteluja kysymysten yhteyteen oli valmiiksi mietitty asioiden ja käsitteiden selittämistä kielitaidon haasteiden takia. Tällaisia olivat esimerkiksi: tunnetko olevasi osa yhteisöä / oletko yksi jäsen porukassa / oletko mielestäsi samanlainen jäsen kuin muutkin pajalla / tunnetko olevasi ulkopuolinen pajalla. Haastatteluihin oli myös valmiiksi pohdittu erilaisia selityksiä sanoille: tavoite / mitä haluat pajatyöskentelyltä / mitä toivot pajatyöskentelyltä / miksi tulit tänne pajalle / Mihin pyrit pajan jälkeen.

11.4 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa edetään ennalta valittujen teemojen varassa ja jonka pyrkimyksenä on löytää vastauksia tutkimusongelmaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Teemahaastattelun etuna on, että haastattelija voi kerätä tietoa tekemällä esim. lisäkysymyksiä ja tarkennuksia (Hirsjärvi ym. 2015, 205-206, 208; Tuomi & Sarajärvi 2009, 73, Kananen 2014, 76).

Haastateltavat koostuivat yhdeksästä maahanmuuttajasta. Haastattelutilanteet sovittiin yhdistyksen tiloihin ja haastatteluja oli yksi tai kaksi päivässä. Yksi haastateltava ei saapunut pajalle sovittuna päivänä, mutta tämän sijaan tehtiin yksi haastattelu lisää. Kaikki muut haastateltavat saapuivat ennalta sovittuna aikana haastatteluun ja antoivat luvan haastattelujen nauhoittamiseen. Yksi haastateltava on yhdistyksen tiloissa olevassa koulutuksessa mutta hän oli aiemmin yhdistyksen pajalla. Haastattelu alkoi kirjallisen haastatteluluvan läpikäymisellä, sekä lukemalla että suullisesti. Itse haastattelu käynnistyi vasta kun oli varmistettu, että haastateltava ymmärtävät mistä on kysymys.

Usein haastateltavan samassa puheenvuorossa tuli opinnäytetyölle merkittäviä asioita useista eri teemoista. Aloituskysymykset koskivat taustatietoja ja niiden lomassa tuli keskustelua monista tutkimukseen kuulumattomista asioista, jotka loivat luottamusta ja rentoutta tilanteeseen. Haastatteluissa korostui puolueettomuus ja myötäeläminen sekä molemminpuolinen arvostus ja tasavertaisuus.

11.5 Havainnointi

Havainnointi on tarkkailua, jonka kautta saa suoraa tietoa ja niiden muistiin kirjoittaminen on tärkeää (Hirsjärvi ym. 2015, 212 – 213). Näönvaraisista havainnoista tulee tehdä hyvät muistiinpanot. Käyttämällä sekä havainnointia että haastattelua menetelmänä, tulevat laajemmat näkökulmat näkyviksi. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 38.)

Aiemman haastattelukokemuksen puutteesta johtuen, havainnointi ja havaintojen vaikutusten analysointi eivät varmastikaan toteutuneet yhtä hyvin kuin kokemuksen omaavien haastattelijoiden tutkimuksissa. Kuitenkin muistiinpanoissa oli useita havaintoja, esimerkiksi pään kääntäminen pois tai alas ja hermostuneisuuden merkit (esimerkiksi käsien pyörittely, asennon kokoaikainen korjaaminen). Nauhoituksista tuli myös hyvin esille äänen painotukset, nauraminen, äänen volyyymi, pitkät tauot puheessa, huokaukset ja kurkun ”kröhiminen.” Nämä kaikki havainnot ovat myös litteroidussa tekstissä sulkeisiin merkittynä.

11.6 Litterointi

Litterointi on ääninauhoitteiden purkamista tekstiksi (Kananen 2014, 99). Eskolan ja Suorannan (1996) ja Eskolan (2001) mukaisesti litterointi toimii muistiinpanoina, auttaa tekstin etsimisessä, tarkistamisessa ja asioiden jäsentämisessä sekä on myös tekstin kuvailun apuväline. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92 - 93). Haastattelut kopioitiin sanelukoneelta tietokoneelle, jolloin oli helppo pysäyttää ja toistaa sekä kelata nauhoituksia. Litterointi tapahtui Word-tiedostoon, yksi haastattelu kerrallaan Tämä oli haasteellista ja kesti ajallisesti kauan haastateltavien vajavaisen suomen kielen taidon takia.

Ennen litterointia jokainen haastattelu kuunneltiin kerran läpi. Kirjoittamisen jälkeen haastattelut kuunneltiin vielä kahteen kertaan lävitse ja tarkistettiin että asiat, myös havainnot, on oikein kirjoitettu. Litterointi oli sanatarkkaa, mutta suomen kielen vajaavaisuuden takia joihinkin kohtiin merkittiin selvennyksiä sulkeisiin. Sulkeista pystyi erottamaan haastattelijan lisäykset. Henkilöiden tunnisteet (A -I) säilytettiin asioiden oikeellisuuden tarkistamiseksi ja aineistoon palaamisen helpottamiseksi.

11.7 Sisällön analyysi

Kvalen (1996) mukaisesti analyysitapa ja sen ymmärtäminen tulisi olla valittuna jo ennen haastatteluja, jolloin analyysitapa vaikuttaa ja osaltaan ohjaa haastatteluja (Tuomi & Sarajärvi 2009, 69 – 70). Aineiston keräämisen ja analysointitavan ollessa selvillä ennen opinnäytetyön tekemistä mahdollistui niihin tutustuminen ja syventyminen jo hyvissä ajoin.

Sisällönanalyysin aloittaminen vaatii aineiston rajauksen: mitä otetaan tutkimukseen mukaan ja mitä ei, mikä vastaa tutkimuskysymykseen ja mikä ei. Induktiivinen analyysi on aineistolähtöistä analyysiä, jonka logiikka on yksittäisestä yleiseen ja analyysissä viitekehys muodostuu teoriasta sekä metodologiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92, 95, 99.) Analyysi tulee tehdä mahdollisimman pian aineiston keruun jälkeen. Teemahaastattelussa on sanat ja lauseet keskiössä, jolloin on tärkeää myös tulkita haastatellun sanomisia. Sanaton viestintä on myös tärkeää ottaa mukaan analysointiin. (Kananen 2014, 71, 76.)

Kokonaisuuksien kerääminen ja hahmottelu tapahtuvat eri palojen ja osioiden yhdistämisestä ja järjestelystä (Kananen 2014, 72). Teemoittelu tapahtuu alustavan ryhmittelyn jälkeen ja mahdollistaa teemojen esiintymisen vertailun.

Luokittelu voi olla esimerkiksi eri luokkien esiintyminen ja niiden esiintymismäärä, jolloin ne voi esittää vaikka taulukkoina. Tyypittely on yleistämistä, yhteisten ominaisuuksien etsimistä teemoista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

Aineistoon perehtyminen tapahtui lukemalla aineistoa useampaan kertaan lävitse, jolloin sieltä alkoi nousta esiin painottuvia, toistuvia, erilaisia ja yllättäviäkin asioita. Analysointi käynnistyi aluksi aineiston karkealla jaottelulla ja merkitsemällä samaan aihepiiriin eli teemaan kuuluvia lauseita samalla värillä. Jokainen aihepiiri ja sen alle kuuluvat asiat siirrettiin omalle Word – pohjalle, jolloin aineiston jakaminen helpotti analysoinnin etenemistä ja tutkimukselle kuulumattoman aineiston karsimista. Osa aineistosta saattoi kuulua pariinkin eri teemaan, jolloin ne siirrettiin kokonaisena kummankin teeman alle. Näin haastateltavien näkökulmat ja tarkoitukset jäivät selviksi.

11.8 Alkuperäisten ilmausten pelkistäminen ja kategorioiden muodostaminen

Pelkistäminen on tutkimukselle oleellisten ja kiinnostavien ilmausten ja lauseiden pelkistämistä yksittäisiksi ilmaisuiksi, niiden ryhmittelyä ja kategorioiden yhdistämistä. Tutkija päättää mihin kategorioiden ilmaisut kuuluvat. Saman sisältöiset alakategoriat muodostavat yläkategorian. Myös yläkategoriat yhdistetään lopuksi yhdeksi kategoriaksi, joka kuvaa niitä kaikkia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 101.)

Alkuperäiset ilmaukset käytiin lävitse ja pelkistettiin yksinkertaiseen muotoon. Esimerkki pelkistämisestä:

Alkuperäinen ilmaisu: *Ne mukava poruka. Sosiaalinen ja ustavallinen, Se tuota niin sama ku perhe ku mä on täällä.*

Pelkistetty ilmaisu: Pajan työyhteisö on sosiaalinen ja ystävällinen.

Joihinkin ilmaisuihin on laitettu sulkeissa selvennys, jotta lukija ymmärtää ilmaisun tarkoituksen. Esimerkki selvennyksestä:

... *minun kansa on riitta* (minulle riittää)

Aihealueiden alla olevat asiat järjesteltiin sisällön perusteella. Esimerkiksi *kielitaitoon* liittyvistä asioista kerättiin yhteen kaikki kielikursseihin liittyvät asiat, otsikon ”kielikurssit” alle. Järjestelyn jälkeen koko litteroidun aineiston tutkiminen varmisti, olivatko kaikki asiat oikeilla paikoilla. Tämän jälkeen jokaisen aihepiirin alla olevat tekstit analysoitiin: mitä haastatellut sanovat, paljonko on samanlaisia ilmaisuja, eroaako joku ilmaisu muista ja painottuuko tietyt asiat. Tämä oli aineistolähtöistä eli induktiivista luokittelua. Näin myös ei-oleellisten asioiden pois sulkeminen oli helpompaa.

Pelkistettyjen lauseiden ja ilmaisujen kategorisointi tapahtui ala-, ylä- ja yhdistävien kategorioiden muodostamisella. Esimerkiksi tekstistä ilmeni tutkimusongelmalle oleellisia asioita työllisyyden edistämisestä pajalla, jotka ryhmiteltiin alakategorioihin: aiemman osaamisen hyödyntäminen, perehdytys ja ohjeistus, työn osaaminen, työkuulttuurin oppiminen ja omaksuminen sekä työ- ja opiskelumahdollisuuksien tietäminen. Nämä kaikki siis yhdistyivät yhdeksi yhteiseksi kategoriaksi: työllisyyden edistäminen. Työllisyyden edistäminen kuuluu taas kategoriaan: maahanmuuttajien kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan tavoitteiden toteutumisesta pajalla. Näin suuri määrä aineistoa saatiin loogiseen muotoon ja järjestykseen, josta pystyi näkemään aineiston tuloksia ja tekemään johtopäätöksiä.

Koko prosessin läpi tutkimusongelma oli keskeisenä elementtinä ja tämä aiheutti sekä mahdollisti tarvittavien korjausten tekemisen. Haastattelut toteu-

tettiin kesäkuussa 2016 yhdistyksen tiloissa. Litterointi tapahtui kesä- ja heinäkuussa ja heinäkuun lopussa aloitettiin aineiston analysointi. Aineiston analysointi ja tulosten sekä johtopäätösten työstäminen kestivät marraskuulle 2016 asti.

12 Aineiston tulokset

Aineiston tuloksiin päädyttiin useilla erilaisilla tavoilla. Aineiston tulosten analysointitavan kriteerit tulevat esille jokaisessa aihealueessa. Erilaisia kriteereitä tulkita aineistoa ovat samojen sanojen tai samaa tarkoittavien ilmaisujen toistuvuus, samanlaisten vastausten määrä, tutkimusongelmaan saadut vastaukset ja selitykset sekä tiettyjen asioiden painottuminen ja korostuminen. Tuloksissa on myös tuotu esille vastauksia, jotka ovat hyvin poikkeavia toisistaan. Jotkut vastaukset, kuten toiveita ja kehittämis ehdotuksia yhdistykselle, tuodaan kaikki esille. Tulosten raportointi on pidetty hyvin yksinkertaisena ja pohdinta sekä teorian tietoon vertailu tuodaan esille johtopäätös osiossa. Alkuperäisissä ilmauksissa sulkumerkkien sisällä olevat asiat ovat kirjoittajan tekstiä.

Saturaatio on yksi luotettavuuden mittari, se kertoo kylläntymisen, eli eri lähteiden tutkimustulokset toistuvat. Havaintoyksikköjen vähyys ei mahdollista yleistettävyyttä mutta ilmiöiden kuvailu mahdollistuu. (Kananen 2014, 17, 153.) Työssä tulee esille, että eri haastateltujen vastauksissa on paljon samanlaisia asioita. Yhdeksän haastattelua ei ole riittävä yleistysten tekemiseen, mutta johtopäätöksissä kuvaillaan ilmiöitä ja tuodaan esille myös tulkintoja, jotka on erotettu muusta tekstistä.

12.1 Taustatiedot

Haastateltavat ovat seitsemästä eri maasta (kaikki EU maiden ulkopuolelta), sekä naisia että miehiä. Alla oleviin taulukoihin on kerätty keskimääräisiä tietoja Suomessa asumisen kestosta ja yhdistyksessä oloajasta sekä pajoista.

Suomessa oloaika

Henkilömäärä

8 – 10 vuotta	6
11 – 16 vuotta	2
yli 25 vuotta	1

Yhdistyksessä oloaika

Henkilömäärä

n. 3 kk	2
5 – 7 kk	3
1 – 1,5 v	3
yli 2 v	1

Kuinka monella pajalla ollut

Henkilömäärä

1	7
2 - 3	2

Nykyisellä pajalla oloaika

Henkilömäärä

n. 3 kk	3
4 – 7 kk	3
Yli vuoden	3 (yksi on jo siirtynyt koulutukseen)

12.2 Työllisyyden edistäminen

Aiempi koulutus ja työkokemus sekä niiden huomioiminen pajalla.

Kahdella haastateltavalla on korkeakoulututkinto suoritettu muualla kuin Suomessa (toinen koulutus EU-maiden ulkopuolella, toinen EU-maassa).

Muilla haastateltavilla ei ole ammatillista koulutusta, muutamat eivät ole käyneet lainkaan koulua ennen Suomeen saapumista. Työkokemusta on seitsemällä ja työkokemusta Suomessa on kolmella haastateltavalla. Työkokemus on usein monen alan osaamista ja alalta voi olla monien vuosien kokemus. Työkokemusta haastateltavilla on yrittäjyydestä, armeijassa työskentelystä, tien rakennuksesta, kaupan alasta, autokorjaamosta, sementtiauton kuljettamisesta ja sementtitöistä, kuljetustyöstä, kivityöstä ja maalarin työstä. Työkokemusta Suomessa ovat ravintolan johtajuus, DJ:nä toimiminen ja ilmaisjakelutyö, kaksi haastateltavaa tekee töitä pajan ohessa haastatteluiden aikana.

Aiempaa osaamista on voinut käyttää / käyttää vain yksi haastateltava pajalla. Yksi haastateltava ei halua käyttää aiempaa osaamista pajalla koska haluaa oppia uutta ja kokee että hänen kielitaitonsa ja ammattitaitonsa eivät riitä osaamistaan vastaavan pajan työskentelyyn. Vaikka ammatillista koulutusta on vain kahdella haastateltavalla, on monella useiden vuosien työkokemus. Haastatteluista nousee usean kerran esille, että Suomessa on vaikeaa saada maahanmuuttajana opiskelupaikkaa tai työpaikkaa.

D Suomessa aina, aina tarvitse, esimerkiksi kun minä olen siellä tuo (työ) kaupan alalla ja tulen kassa, hoita kassa ja minulla on jotain idea kaupan jos sinä suomessa, he sanovat, miten sanotaan, tutkinto, koulutusta, joo. Ei ole koulutusta, vaikeaa. (D)

*...mä olen kujettaja mä olen (lähtömaassaan). Mun elämässä on työ.
Mutta Suomessa esimerkiksi mä anna se todistus rikkiauto (rekka-auto).
Ensimmäinen kerta sä saa sano sun kieli. En voi, en voi. Tosi, tosi vaikea
täälä. Kaikki todistus minun on vaikea. (F)*

Ohjeistus, perehdytys, työn osaaminen ja työstä pitäminen.

Haastatteluissa toistuu tyytyväisyys saatuihin ohjeisiin koskien työn tekemistä. Myös perehdytyksen kokee suurin osa laadukkaana ja asianmukaisena.

Näyttävät ja kertovat kuinka työ tehdään, joo kaikki. Tosi hyvä harjoittelu. Kaikki tietää mitä pitää tehdä. Tehdä kaikki hyvin. (A)

Joo, kun tuli ensimmäinen kerta ja sitten opettaja kerto minulle kaikki ja me olemme pitkä aika tuontekijä kaverin ja opiskelijan kanssa ja opettajan kanssa tämä. (kröhii) No, hän selventä, selventä minulle ja nyt minumarran esimerkiksi mitä kello on alkaa, milloin loppuu, milloin tauko, milloin ruokatauko, kahvitauko ja. (B)

Vastauksissa painottui tietämys siitä, kuinka pajalla tulee toimia ja kuinka työ tehdään. Ohjeistuksessa varsinkin valmentajan suorittama ohjeiden konkreettinen näyttäminen koettiin hyvänä mutta myös suullinen ohjeistus nousi tärkeäksi menetelmäksi. Kaikki tiesivät, kuinka pajalla toimitaan ja toivat esille, että ohjeet ja säännöt ovat heille selkeitä.

Tyytyväisyys omaan osaamiseen toistuu vastauksissa. Usea haastateltava toi oman osaamisensa esille ”hymy huulilla” ja he kertoivat myös työn eri vaiheiden oppimisesta ja osaamisesta. Jatkuva oppiminen ja positiivinen asenne oppimiseen korostuvat. Pajaan kiinnittyminen ja oman työn arvostaminen painottuvat.

Joo, osaan. Koska aina minä, mä oon niinku, mä opi ulkoa jotaki. Jos mä näe, mä opin niinku silmät. Kun mä näe, heti niinku seuraava kerran mä voin tehdä ite. (H)

Koska (edellinen paja) mä tehdän sitä viimeks ja mä olisin, toinen paja ei oo mielenkiintoinen. Nyt on. (A)

Mmmm Minä haluaisin jatkaa (naurua) Työskennellä tässä, joo. (C)

Työn viihtyvyys laskee kolmen haastateltavan mukaan töiden vähäisyydestä, tunteesta, että kaikki eivät tee tasapuolisesti töitä tai ryhmässä tehtävästä työstä.

Mutta (kröhii) mutta, mutta on hyvä tehdä yhdessä töitä mutta joskus minä haluan tehdä yksin jotakin... Kun, kun minä teen yhdessä tuo (työ) ja kun minä teen yksin, mä oon parempi kun minä teen yksin. Niin, joo. (H)

Koska pajalla aina istu, ei o töitä, siivota joo tai kahvi, polta tupaka mutta mä en polta tupaka, mutta toi kaveri, opiskelija. (E)

Koska josku se tuntu siltä sä oot niinku ei se sitä oo. Ihmise teke ihan mitä ne halu tehdä. Se tuntu että mä oon yksi, töitä.... (G)

Huolimatta työn viihtyvyyden alentavista tekijöistä, pajalla viihtyminen ja työstä pitäminen korostuvat kautta haastattelujen.

Työkulttuurin tunteminen

Vastauksissa toistuu pajan työkulttuurin tunteminen. Säännöt ja ohjeet on omaksuttu ja niiden mukaan toimitaan. Kuitenkin esiin nousee asioita, jotka eivät ole Suomen työkulttuuriin kuuluvia. Esiin nousseet asiat ovat, että ei tarvitse tehdä tiettyjä töitä jos ei halua, taukoja on paljon, työn laatu ei ole kovin tärkeää, lähdetään ja tullaan kuten halutaan sekä keskustellaan paljon.

...joskus jos sä et halua tehdä jotaki mmm esimerkiksi ei kukaa pakota niinku tehdä tämä, tämä. Tä on hyvää, kaikki. (H)

*... täällä niin paljon aina pieni breikki, paljon breikki mun mielestä. Tee breikki, tupaka. Nii, ei voi tehdä mitään. **Kulttuuri** on kulttuuri. En voi tehdä mitään. Mä leikkia vaa mukaan. (G) (Tämä haastateltava toi kuitenkin esille, että toivoisi että säännöt olisivat enemmän sellaisia, että oltaisiin oikeissa töissä)*

*... ...ja mitä vielä hmmm **Suomessa** enemmän puhuvat kun (lähtömaassaan). Keskustelu, keskustelu paljon (naurahtaa). Tässä ihmiset tulevat kun haluavat ja lähtevät (naurua). (C)*

*Työkulttuurissa **Suomessa**... Ei se mitään mitä miten sä tehdä työ mutta se on tosi tärkeä kun ööö tehdä sitä turvallinen, turvalliseen. Ei mitään miten sä tehdä työ. se on huva tai tai paha öö se on tärkeä kun tehdä turvallinen. (A)*

Myös lähtömaan työkulttuurin ja pajan (Suomen) työkulttuurin erot nousivat useassa vastauksessa esille. Suomalainen työkulttuuri nähdään turvallisena, ihmislähtöisenä, työvälineiden laatuun panostavana ja korkean työmoraalin omaavana.

Työ- ja opiskelumahdollisuuksien tietäminen

Haastatteluissa toistuu mielipide, että he ovat saaneet tarpeeksi tietoa työ- ja opiskelumahdollisuuksista joko kuntouttavaan työtoimintaan lähettävältä taholta tai pajan valmentajilta. Yksi haastateltavista ei ole saanut mistään tietoa oppisopimuksesta, vaikka on kysynyt.

En tiedä missä ja keneltä mä voin kysyä....Mutta mä mmm ei mua oikein asia sitten. Kaikki paikat mä menen ja kun mä menen mä sanoin että mä haluan oppisopimusta. mutta ei. (A)

Kuusi haastateltavaa kokee itse pajatyöskentelyn edistävän työ- ja opiskelumahdollisuuksia. Tätä tukee myös valoisuus oman tulevaisuuden näkemisessä ja omiin mahdollisuuksiin uskomisessa. Lähes kaikki ovat tyytyväisiä saamiinsa tietoihin ja usealla on jatkosuunnitelmat selkeitä itselle. Vaikka todistusten ja koulutuksen saaminen koetaan pääsääntöisesti haasteelliseksi, omiin mahdollisuuksiin kuitenkin uskotaan ja luotetaan.

12.3 Elämänhallinta

Osallisuuden kokeminen ja kuulluksi tuleminen

Haastateltavat kokivat toistuvasti olevansa osa työpajan yhteisöä. Vastauksissa tuli esille ”joo” sanojen lisäksi ”ku perhe” ja ”meijän ryhmä”. Kahdella haastateltavalla oli kuitenkin kokemus, että ei aina koe osallisuutta pajalla, toinen oli kokenut vähän ennakkoluuloja.

Joo. Se tuota niin sama ku perhe ku mä on täällä. (G)

...me juttelemme kaikesta niinku ryhmä, meijän ryhmä. Kaikki tästä niinku, yks ryhmä joo. (I)

Oletko kohdannut ennakkoluuloja täällä kun on erilaiset taustat? (Haastattelijan kysymys. Tätä kysymystä ei ollut kaikille, B hienovaraisesti vihjaili ennakkoluuloista, joka johti tähän kysymykseen)

Joo, olen mutta ei ole suuri ongelma (sanoo hiljaa, kääntää pään alas).

(B)

Kaikki haastatellut **kokivat tulleen kuulluksi pajalla**. Konkreettisia esimerkkejä nousi esiin uskontoon ja unettomuuteen liittyvissä asioissa He toivat esille, että voivat keskustella valmentajien kanssa ja ratkaisut mietitään yhdessä. Useaan kertaan haastatellut toivat esille, että heitä autetaan ja heidän kysymyksiin vastataan. Kaksi haastateltavaa toi esille työtoiminnan tarjoaman rutiinin olevan positiivinen, viihtyvyyttä lisäävä asia. Lähes kaikki haastatellut olivat mielellään pajalla ja yhdistyksessä. Yksi haastateltava toi esille, että hän tekee pajalla ilmaista työtä ja olisi mieluummin oikeissa töissä.

Vuorovaikutus maahanmuuttajien ja suomalaisten kanssa.

Haastatteluissa toistui pääsääntöisesti antoisat ja hyvät kokemukset vuorovaikutuksesta ja sosiaalisista suhteista toisten maahanmuuttajien ja suomalaisten kanssa.

Joo, joo, mä juttelen niiden kansa. Kaikien kansa. Suomeksi vain. Koska meil on ihan erilainen kieli ja me oleme maahanmuuttajia. (I)

Ei väliä. Mää koko soomalaisia ja maahanmuuttajien kanssa, ei oo väliä.

(D)

Yksi haastateltava toi esille, että hänen on välillä hankalaa tutustua suomalaisiin. Vastauksissa toistuu puhekielen ymmärtämisen vaikeudet ja haastavuus olla vuorovaikutuksessa suomalaisten kanssa.

... Se on vähän vaikee kun alan jutteleen suomalaiset kanssa (kröhii kurkkuaan). Mä en tiedä miks mä tota ensimmäinen lause aina tulee vaikee (hymähtää). Mitä voi sanoa, miten, miten tutustumaan toisen. Siis se joskus tulee vaike joskus tulee helppo. Se riippuu minkälainen ihmisiä siellä on. (A).

...suomalainen kansa on hyvä koska he ummartaa enemmän kun maahanmuuttajat. Kun minä keskustelen maahanmuuttajan kansa, tämä on hyvä. He puhuu hitaasti ja selkeästi mutta jos suomalainen kanssa he puhekieli ja nopeasti ja kun he puhuu nopeasti sitten minä en... joo... vähän. (B)

Esimerkki, mä olen joku afgaanilainen kans, somalilainen kans, mä puhun hänen kanssa, erilaiset murre. Mä ymmärrän hänen kaikille, hänenki ymmärrä minua. Mutta suomalaisine ei. (F)

Sosiaalisten suhteiden laatu

Lähes kaikki haastateltavat ilmaisivat, että muut valmentautujat ovat työkavereita, eivät vapaa-ajan kavereita. Valmentajien kanssa vuorovaikutus koetaan toistuvasti erittäin hyväksi. Kaksi haastateltavaa toi esille, että sosiaalisten suhteiden laatua heikentävät toisten valmentautujien elämänhallinnan ja elämäntilanteen haasteet. Kuitenkin vuorovaikutus korostuu pääsääntöisesti laadukkaana.

Täällä pajalassa on, kuka se on, melkein pari tuntia sä tulet tänne syömän, katsot kaiki ihmisiä. Pääsä, sama ku hullu. Eilen joku ihmistä tuli mun viere. Kaikista mä näin. mikä on nimi, naula, neula? Hän sa syödä mun vieresä. Mä katson hänen käde, kaiki täällä, mä näin käsi (puhuu koko ajan hiljaa, näyttää huumeiden käyttöä). Mitä mä teke hänen

kansa. Työkaveri se tosi hyvin täällä. Kaikista on hyvä, täällä on kriminaali se, kriminaali se on täällä (sanoo kuiskaten). (F)

Ööö ihan niinku normaalisti ja kaikki menee hyvi ja... ..joskus mä katon ihmisiä onko niinku hyvästä ku jos mä kysyn jotaki vai onko vaan niinku häne kasvot vähä, tulee vihainen jos on naama. Ennenku mä kusun jotaki mä vaan katon vähä ja. Jos vaan niinku ilmoittaa että hän ilmasta minun sitten mä kusu ja sitten tulee kaveri sielä, tehdää yhdes töitä ja. Ei niinku äää ensimmäinen kerran voi olla joskus. Joskus hän, hän ei voi vastaa sulle ja sitte, okei. Sä ymmärtää, sitte mä ymmärtää. Sitte mä annan olla, sitte vähän näin (hiljenee). (H)

Avun tarvitseminen muuhun kuin työn tekemiseen

Vastauksissa painottui, että jos he tarvitsevat johonkin apua, he kysyvät ja saavat apua. Ainoa konkreettinen asia, mikä nousi esille avun tarvitsemisessa muuhun kuin työn tekemiseen, oli kielitaitoon liittyvät asiat.

Joo, kyllä joo. Apu tarvitsen koska eri kohdista. Esimerkiksi kirjasta tuli jotain jongelma (ongelma), jotain uusi sana ja minä en ummarra. Mut kaveri joka on siellä paikalla haluan ison autta minulle.....hän autta ja vähän, yksin on vähän vaikea. (B)

...mutta muut paperit että mä tarvitsen. Paperi jos paperi joku lappu, en ole ymmärtäny sitä, että tarvitsen avustaja sitä tämmösen paperia. Joo, koska se on vaikea minule, tää vaike ymmärtä niitä tekstiä tämmöistä näin, mitä ne tarvitaan. (I)

Terveys

Keskusteltaessa terveydestä, kolme haastateltavaa toi esille fyysisiä sairauksia tai kipualueita. Yksi haastateltava toi esille mielenterveysongelmat menneisyydessä ja kokee joidenkin tämän hetkisten elintapojensa haitallisuuden. Kaksi haastateltavaa toi esille hyvin painokkaasti hyviä elintapojaan.

Onhan se minulla. En ole mitään, sanotaan, (tauko) alkoholia tai huume en käytä. Minun ongelma on, minulla ei ole tuota (työtä). En käytä huumeita ja alkoholi, ei. (D)

Minä en ole, minun elämässä ei, yhtään (oikein painokkaasti) mä käytä mitä. Minun mielestä ei yh., mä tulen suomessa maasa juo alkoholia, kaiki. (lähtömaasaan) ei missään sä juo alkoholi, ei hyvä missään. Minä ei yhtä tupakilla. (F)

Vain yksi on sitä mieltä, että kipualue on suurin syy siihen, että ei näe itseään työelämässä. Lähes kaikki muut (seitsemän), sairauksista ja haasteista huolimatta, näkevät itsensä työelämässä.

12.4 Suomen kielen taito

Suomen kielen taito oli aihe, josta maahanmuuttajat keskustelivat paljon ja toivat sen esille hyvin painokkaasti. Suomen kieltä pidetään hyvin vaikeana ja varsinkin suomen kielen kirjoittaminen ja lukeminen tuottavat haasteita.

Kielikurssit osana kuntouttavaa työtoimintaa

Uusea haastateltava kävi parhaillaan kielikurssia tai oli käynyt pajatoiminnan aikana toimintaan yhdistettynä. Mielenpiteet kielikursseista olivat hyvin erilai-

sia. Osa koki kurssit hyödyllisenä, osa ei, toivottiin enemmän kielioppia sisältävää kurssia kuin työelämäasioihin keskittyvää ja osa koki, että ei tarvitse kielikurssia.

Se on suomen kielen kurssi mutta mmm me oppiman mmm tehdä ceeve, me keskustemme työpaikasta tai jotain. ...mutta minä haluaisin enemmän oppia, ja kaikki haluavat. Ei sanasto, se on, jos sinun täyty, sinä voi oppia sanoja mutta lajit (tarkoittaa kielioppia), miten täyty rakentaa, mitä on, se on. (C)

...kun mä olen mmm opiskelen suomen kieltä (oppilaitoksessa)... Ja se suomen kielen kurssi oli työelämäasioita. Ei ole kielen kurssi mutta oli työelämäasioita, joka on tosi tärkeää. (A)

Jos mä menen suomen kieli kurssi, aina istu ja katso, kaikki nukku. (E)

Mä olen kolme vuota se mä kävi. Kolme vuota se mä kävin. Mä en ole lapsi... minun kansa on riitta (minulle riittää). (F)

Suomen kielen osaaminen ja oppiminen pajalla

Luku- ja kirjoitustaidottomuus (3 haastateltavaa) Suomeen tullessa ja yleensäkin vaikeudet lukea ja kirjoittaa suomen kieltä toistuivat haastateltavien vastauksissa. Yhdeksästä haastatellusta neljä ei käytä vapaa-ajalla lähes ollenkaan suomen kieltä, neljä jonkin verran. Vain yksi haastateltava puhuu pääsääntöisesti Suomea vapaa-ajalla. Vaikka yleistyytyväisyys suomen kielen osaamiseen oli pääsääntöisesti hyvä, vastauksissa tuli esille haasteina heikko puhekielen ymmärtäminen, haasteet sanoa ja kertoa mitä on tekemässä pajalla tai yleensäkin suomen kielen puhumisen ja ymmärtämisen vaikeudet.

Mä puhun ku sinä puhut hitaasti ja puhut kirjakieli mutta kadulla kuuntelen ihmisiä, ja ymmärrä vain ale kaksikymmentä (nauraa). (D)

Joo, mä pärjään mutta en sano hyvin mutta pärjään kyllä jonkun verran (nauraa). Joo, se on vähän heiko, ei ole kova. Ei koska en o vielä öö, en o vielä ymmärtä hyvin suomen kieli, mutta vähän. (I)

Ongelma on suomen kieli. Tosi hyvä paljo töitä, mutta ongelma suomen kieli. En mä selitä mitä mä teen. mitä mä teen, mitä mä teen, no jos hän kusuta multa, mä ei. (ei siis osaa kertoa mitä tekee) (E)

Haastatteluissa tuli toistuvasti esille kielen oppiminen pajalla jopa parhaana kielen oppimiskeinona. Haastatellut toivat esiin työn tekemisen, muiden kanssa vuorovaikutuksessa olemisen ja ryhmässä toimimisen vahvistavan kielitaitoa erittäin paljon. Useampi haastateltava toi esille varsinkin kontaktien suomalaisten kanssa pajalla kehittävän kielitaitoa.

Ja semmosia jos sinulla on tuopaika tai tuoharjotelupaikka tai kuntoutumustoiminta, kontakti on eri suomalaisia ja sinun kielitaito nouse. (D)

Tää on parempi mullekin koska täällä ei paljo ulkomaalainen, on puhu pakko suomen kieli. Joo, se on pakko suomen kieli ja oppi. Mä haluan puhu suomalainen kansa. (E)

...ennen olin vähän heikko mutta kun mä tultin tässä että koko ajan puhun suomen kieli, se parantu vähän, niin. Öö, jutteleminen, juttelemisestä. Joo, se on paras. Öö, joo riittää että vain juttelemme, juttelemme tääl niinku sen, selittää näitä asioita. Se on paras minule...(I)

Kielitaidon vaikutus osallisuuden kokemiseen

Kolme haastateltavaa toi vahvasti esille kielitaidon vaikutusta osallisuuden kokemiseen.

Kun joku suomalainen puhu mun kansa, mä en ymmärä. Hän sano mutta pakko mun se mä on pakolainen. Haluan olla heti mä en ymmärrä. Mä ymmärrän. Vain ensimmäinen päivä se on vaikea. Seuraava päivä se mä tiedän. (F)

Sä asut täällä kahdeksan vuota, puhu hyvä suomi, sä niinku huva fiilis. Tuntu hyvältä, tottakai. Pakko oppi. Site ku sä oot niinku meidän kans naura, säki voit naura. Et sä niinku aina kysyä, ää mitä. (G)

Se kun joku ymmärtä kieltä siis, sitten mm se mmm kun ymmärtä kieli se öö tykkää elämä, elämä tulee ihana. Elämä tulee mmm ihan helpo. mutta kun en ymmärrä kieli, sitten se tulee kaikki vaikea. (A)

Suomen kielen taidon vaikutus työllistymis- ja koulutusmahdollisuuksiin
tulee esille kautta haastattelujen ”rivien välistä” ja se koetaan suureksi haasteeksi.

Ensimmäinen kerta sä saa sano sun kieli. En voi, en voi. Tosi, tosi vaikea täällä. Kaikki todistus minun on vaikea. Vaikea kieli, vaike se töihi, tosi, tosi vaikea täällä, tosi tosi vaikea. (F)

Ongelma on suomen kieli. Tosi hyvä paljo töitä, mutta ongelma suomen kieli. (E)

12.5 Tavoitteellinen toiminta osana pajatyöskentelyä

Omat tavoitteet

Haastateltavien tavoitteissa työpajatoiminnalle tuli esille osaamisen parantaminen, työllistyminen, opiskelupaikan saaminen, kielitaidon parantaminen, tekemisen saaminen arkeen sekä terveyden ylläpitäminen (yksi vastaus). Vuorovaikutus pajalla sekä rytmin saaminen arkeen koettiin myös hyvänä asiana, vaikka ne eivät esiintyneet tavoitteissa.

Mä toivon mmm (miettii pitkään) toivon että parantaa aaa osaamista kaiken. joo ja työllistyy. (A)

Joo, no tavoite on ensimmäinen esimerkiksi oppia (pajan työ). Joo ja sitten jos tämä asia tulee selvä niin sitten siinä voi jatkaa eteenpäin. joo. Ja plus tuli kieli myös tuli ... (B)

(hiljaisuus) Mmmm minut (nauraa) en tiedä. Tavoite on tule aamulla ja teke jotain ja tule terveenä, joo. Ja jos mahdollista, vähän mmm, miten sanotaan, koulutusta jos mahdollista. (D)

Minä toivon (miettii) (nauraa) Mä toivon hyvin, että minä opiskelee ja sitten minä toivo vielä siirtyä tämä ammatti. Mä toivon saada töitä ja toivon oppian suomen kieli enemmän ja sellaine... (I)

Kuitenkin vastauksista käy ilmi, että harva muisti tehneensä tavoitteita tai ymmärsi tavoite sanaa. Selvennettyäni tavoite sanan ja sen merkityksen, he osasivat kertoa mitä toivovat työpajatoiminnalta. Vain yksi muisti, että tavoitteet on kirjattu, vaikka hän ei muistanut tavoitteitaan.

Mä luulin joo, kun mä tultin tänne ensimmäinen päivä, että ...joo. Joku ohjaaja, suomen kielinen nainen mun kans teki, niin ehkä mä luulen, mä muistan sitä, ne tekevät niinku sellaista juttu, sellaista... Joo, kirjattiin. Mä en muista. (naurahtaa). (I)

Myöhemmin tulee esille haastateltavien jatkosuunnitelmat ja niihin liittyviä asioita. Monella oli jatkosuunnitelmat selkeät ja osa kertoi saaneensa apua tavoitteisiinsa liittyvissä asioissa.

Mahdolliset esteet tavoitteiden toteutumiselle

Haastatteluissa painottui valoisan tulevaisuuden näkeminen ja usko omiin mahdollisuuksiin. Asiat, jotka tulivat esille tavoitteiden toteutumisen mahdollisiksi esteiksi, olivat ajan kuluminen ja ikä, terveysongelmat, maailman taloudellinen tilanne sekä kielitaidon heikkous ja siitä johtuvat vaikeudet työllistymisessä tai opiskelupaikan saamisessa

Joo pitkä aika minulla on hakemus päästä tämä asiaa mutta nyt kun tuli jongelma Europasta, koko maailmasa, vähän sekaisin... No joskus minulla on terveysjongelma. Sokeritauti, verenpaineta tämä asioita, joskus häiritsee minua. (B)

Vaikea kieli, vaike se töihi, tosi, tosi vaikea täällä, tosi tosi vaikea. (F)

Jatkosuunnitelmat

Jatkosuunnitelmat ovat lähes kaikille selkeät. Kahdella jatkosuunnitelmat ovat pienin askelin eteneviä, kuten jatkamista samalla tai jollakin toisella pajalla. He myös tuovat esille, että eivät näe itseään enää työelämässä. Kaksi haastateltavaa odottaa pääsyä yhdistyksessä oleviin koulutuksiin, kahdella on toive

päästä opiskelemaan tulevaisuudessa ja yksi on jo koulussa. Kahdella on tavoitteena työllistyä.

12.6 Toiveita ja kehittämiskohteita työpajatoimintaan

Kaikkien haastateltujen tyytyväisyys yhdistyksen toimintaan on suuri. Uuden oppiminen, työaika, työkaverit ja valmentajat sekä avun saaminen nousevat vastauksissa esiin. Vain muutama vastasi kysymykseen kehitettävistä asioista ja toiveista, asiat tulivat esille ”vahingossa,” muista aiheista keskusteltaessa. Osa toiveista oli hyvin konkreettisia, esim. uuden pajan perustaminen ja pienryhmissä toimiminen.

Tänne tulisi ilmastointi ja jäähdytys, lämpöpaja. Se on iso paja. (A)

Kun vaikka kaks päivää tässä ja kaks päivä työkokeilu. (A)

Se oli hyvä jos mmmm pajalla tulivat. Tulevat tänne ilmoituksia tonne, esimerkiksi on vapaa työpaika tai työharjoittelupaika tai jotain. (C)

Joo, parempi pieni ryhmiä koska tämä ryhmässä on aaa erilaisia ihmisiä ja jokainen on oma jaaaa me voimme kuunnella kuka puhuu nopeesti, kuka puhuu hitaasti, joka haluaa pitkä aika opiskelee, toinen haluaa tohon ja tämä erilaisia asioita minä opin ja mitä on hyvä enemmän sitten minä otan tämän mukaan. (B)

Mutta (kröhii) mutta, mutta on hyvä tehdä yhdessä töitä mutta joskus minä haluan tehdä yksin jotakin...Kun, kun minä teen yhdessä tuo (työ) ja kun minä teen yksin, mä oon parempi kun minä teen yksin. Niin, joo. (H)

Eräs haastateltava toi esille vajavaiset tiedot kuntouttavan työtoiminnan lain määrittelemästä enimmäiskestosta. Hän toivoo enemmän tietoa näihin liittyvistä asioista.

Minä en tiedä kuinka pitkä aika tai mmmmm kuinka pitkä aika sopimus voi olla. Minä en tiedä onko laki että kuukausi tai vuosi tai puolitoista vuotta. Kuinka pisin aika se voi olla. Parempi jos ihmiset tietävät. (C)

Kehitettävänä kohteena yksi haastateltava nosti esille suomalaisten suhtautumisen maahanmuuttajiin. Maahanmuuttajiin uskomisen, heidän rohkaiseminen ja heidän kanssaan keskusteleminen tulisi lisääntyä suomalaisten parissa. Esiin nousi myös toive, että jo kauemmin Suomessa asuneiden maahanmuuttajien tulisi keskustella ja opastaa maahanmuuttajia jotka eivät vielä ole olleet Suomessa kauaa.

...Mutta vielä on tärkeämpi suomalainen. Millainen he valita maahanmuuttajan porukasta. Jos suomalainen viitsii ja katsoo millainen tämä maahanmuuttajan henkilö on, naisten tai mies, ja sitten vähän yrittä ja keskustella hänen kanssa ja anta hänelle aika ja sitten hän pääsi nopeasti joku ammatti. Joo, jos suomalainen sanoo tämä on maahanmuuttaja, hän ei ymmärrä mitään ja hän ei auta hänelle joka päivä tulee huono olo. Mutta jos suomalainen sanoo että ammattitehtävä helppo, mene moraali, älä pelkää ja hän tämä oppia tämä ammatti ja tämä asia ja plus kieli, plus kulttuuri ja kaikki asioita hän tehdä ...(B)

... parempi jos joskus puhuvat ei suomalaisia ja maahanmuuttajat jotka asuvat pitkä aikaa suomessa, se on parempi ja ymmärtävät enemmän mistä täyty puhua ja täyty kertoo. Joo (C)

Pajan työkuultuuriin toivottiin enemmän sääntöjä, jotka eivät sallisi valmentautujien ”tulla ja mennä” niin kuin haluavat. Tähän toivottiin työntekijöiden panostusta esim. keskustelemalla valmentautujien kanssa. Esille tuli myös toive pajalla nostattaa oma-aloitteisuutta sekä motivointia. Myös taukoja nähtiin olevan liikaa päivän aikana (kaksi mielipidettä).

Voi ne ohjaaja tänne, ne voi olla niinku, puhuu niinku opiskelija kansa tai sä oot tänne, sun kaa pitää toimii niinku sä oot töissä nyt. Koska josku se tuntu siltä sä oot niinku ei se sitä oo. Ihmise teke ihan mitä ne halu tehdä... Se tuntu että mä oon yksi, töitä. Sä pitää niinku itse mietti. Ei ihmisen mene, tu tänne, istu puhelimesa, puhelimesa, vessa, puhelimesa, ei...Ei voi niinku mennä koko ajan. Enen kelo kaks, sä et voi menä, ei voi lähte kotii..Sitten mmm (miettii pitkään) motivointi pitää olla niinku parempi. Koska ku sul on stressi kotona, älä tuu töitä. Jää kotiin. Koska sä tuu töissä, sul on stressi, sä anta mul stressi, sä oot vihainen mulle mutta mä, mä te itse mitää. (G)

Tässä ihmiset tulevat kun haluavat ja lähtevät (naurua). (C)

Kaksi haastateltavaa painotti töiden vähäisyyttä tai töiden haasteellisuuden ja vaihtelevuuden puutetta.

Koska pajalla aina istu, ei o töitä, siivota joo tai kahvi, polta tupaka... (E)

(miettii) Nooo, aaaa . (työtehtävät) voi niinku olla joskus vaihta. Koska tuntu että aina me tehä kaikki samanlaine. Se tuntu niinku, se tuntu vähä helposti. (G)

13 Johtopäätökset ja pohdintaa

Haastateltavat ovat asuneet Suomessa kaikki yli kahdeksan vuotta ja tuovat esille tietämyksensä suomalaisesta kulttuurista ja toimintatavoista. Yhdistyksessä oloaika vaihtelee suuresti, osa on ollut noin kolme kuukautta, kun taas osa on ollut jo yli vuoden. Vain kaksi haastateltavaa on ollut useammalla kuin yhdellä pajalla. Kolme haastateltavaa on ollut samalla pajalla yli vuoden.

13.1 Työllisyyden edistäminen

Haastatteluissa korostuu työpajatyöskentelyn vaikutus **työllisyyden edistämiseen**, 2/3 haastatelluista uskoo työpajajakson auttavan työllistymisessä.

Työllisyyden edistämisen tavoitteiksi tulivat esille osaamisen parantaminen, työllistyminen, opiskelupaikan saaminen ja kielitaidon parantaminen. Työllisyyden edistäminen nähdään sekä suorasti että epäsuorasti koska jatkosuunnitelma työllistymiseen pajajakson jälkeen on vain kahdella haastatellulla.

Vaikka useat tutkimukset ovat osoittaneet, että kuntouttavan työtoiminnan vaikutukset ovat enemminkin sosiaali- tai hyvinvointipoliittisia (Karjalainen & Karjalainen 2010, 69; Tammelin 2010 27), kokee suuri osa haastatelluista maahanmuuttajista, että jo pelkästään pajalla työskentely edesauttaa työllistymisessä. Kaksi valmentautujaa on osa-aika töissä pajan lisäksi, mikä kertoo heidän hyvästä työkyvystään.

Haastatellut eivät pääsääntöisesti hyödynnä **aiempaa osaamista** pajalla johdettua varmasti siitä, että sopivia pajoja osaamisille ei löydy ja myös siitä syystä, että työn sisältö saattaa olla hyvinkin erilaista lähtömaan ja Suomen välillä. Myös valmentautujan mielipiteet ja toiveet voivat tähän vaikuttaa. Voidaan haluta oppia uutta, eikä tehdä sitä mitä jo osataan.

Forsander ja Ekholm (2001a, 64) tuovat esille, että ammattitaito ja työkokemus ovat usein sidoksissa kulttuuriin ja niitä voi olla hankalaa käyttää toisessa maassa. Forsanderin ja Alitolppa-Niitamon (2000) tutkimuksen mukaan työvoimatoimiston maahanmuuttaja-asiakkaista ei ollut kukaan päässyt koulutustaan ja ammattitaitoaan vastaavaan työhön ilman Suomessa kertynyttä työkokemusta (esim. työharjoittelua) (Forsander 2002, 21). Työhaun kannalta työpajalla opittu työ on aiempaa osaamista, joten työpajatoiminta on arvokasta Suomessa saatua työkokemusta (Osaamisen tunnistaminen n.d.).

On mielenkiintoinen asia pohdittavaksi, kuinka pajalla voisi hyödyntää maahanmuuttajien aiempaa osaamista ja onko se aina asianmukaista. Usein maahanmuuttajien työttömyyden taustalla on kielen osaamisen haasteet ja sosiaalisten verkostojen puute, joten voisi olla hyvä pohtia työkykyisten ja työvalmiuksiltaan kykeneväisten maahanmuuttajien kohdalla heille sopivaa palvelua. Ehkä työkykyisille maahanmuuttajille palvelujen yhdistäminen ja myöskin todistuksen saaminen pajan työstä voisivat olla työllisyyttä edistävää. KOPPI-hankkeessa kehittämis ehdotuksena nousi mm. todistuksen saaminen tehdystä työstä, jolloin osaamisen näkyväksi tuleminen helpottuu. (Karjalainen ym. 2015, 16).

Työn ohjeistamisen ja perehdytyksen haastateltavat kokevat erittäin hyviksi kautta vastausten. **Työn osaaminen** koettiin ainakin kohtuullisen hyväksi, joka tukee sitä, että ohjeet ja perehdytys on omaksuttu. Myös se, että kaikki ovat mieluisalla pajalla voi vaikuttaa positiivisesti sekä ohjeiden omaksumiseen, että työn oppimiseen. Työn osaaminen korostui ja osaamisesta oltiin ylpeitä. Myös jatkuva oppiminen tuli usein esille ja rohkeus kysyä, jos ei osaa.

Maahanmuuttajien perehdyttäminen ja heille annettava ohjeistus koetaan sekä kirjallisuudessa että tutkimuksissa hyvin tärkeäksi ja niissä painottuu ajan antaminen asioiden oppimiseen (Sorainen 2007, 180-181; Buchert & Vuorento 2012, 39, 60; Wallin 2013, 72; Järvikoski & Härkäpää 2011, 176 – 178). Tutkimuksen mukaan ammattitaidon ja osaamisen karttuminen on 6. yleisin tavoite kuntouttavassa työtoiminnassa (Karjalainen & Karjalainen 2010, 40).

Suomalaisen ja pajan työkuulttuurien tunteminen tulivat esille, kun haastatellut kertoivat esimerkiksi millaisena he näkevät suomalaisen ja pajan työkuulttuurin ja vertasivat sitä lähtömaansa työkuulttuuriin. Vastauksissa usea käytti ilmaisua **Suomen työkuulttuuri**, vaikka jotkut heidän mainitsemansa asiat eivät kuulu suomalaiseen työkuulttuuriin (ei tarvitse tehdä tiettyjä töitä jos ei halua, taukoja on paljon, työn laatu ei ole kovin tärkeää, lähdetään ja tullaan kuitenkin halutaan sekä keskustellaan todella paljon). Yksi toi esille tiedostavansa, että pajalla on asioita jotka eivät kuulu suomalaiseen työkuulttuuriin. Vastauksissa tuli myös vertailua lähtömaan ja Suomen kulttuureissa, jolloin suomalainen työkuulttuuri nähtiin kuitenkin turvallisena, ihmislähtöisenä, työvälineiden laatuun panostavana ja korkean työmoraalin omaavana.

Kautta haastattelujen tulee esille, että maahanmuuttajat ovat sitä mieltä, että he osaavat hyvin suomalaisen työkuulttuurin, eivätkä kohta asioita jotka ihmetyttävät. Vain kolmella vastaajalla on kokemusta työskentelystä Suomessa, joten voisi olettaa, että kaikki haastatellut eivät välttämättä tiedä millaista suomalainen työelämä on.

Sosiaali- ja terveysministeriön tutkimuksen mukaan kunnat ovat vastanneet, että työelämän pelisääntöjen oppiminen on yksi tärkeä tavoite kuntouttavassa työtoiminnassa. Työkuulttuurin oppiminen tapahtuu työtä tekemällä ja työyh-

teisössä toimimalla. (Klem 2013, 45.) Työmarkkinakelpoisuus vaatii laajaa tietojen, taitojen ja asenteiden oppimista ja pätevyyttä sekä työkulttuurin pelisääntöjen omaksumista, jotka opitaan pitkäaikaisella kosketuksella työelämään (Räty 2002, 180). Ryhmätyöskentely, jota tehdään usealla ammattialalla, voi olla vaikeaa hallita työkulttuurin ja ammattikulttuurin tuntemisen puutteen takia (Forsander & Ekholm 2001a, 64).

Haastatelluissa esille tulleita **kielitaidon haasteita** olivat heikko puhekielen ymmärtäminen, haasteet sanoa ja kertoa mitä on tekemässä pajalla tai yleensäkin suomen kielen puhumisen ja ymmärtämisen vaikeudet. Työelämäpainotteiset kielikurssit koettiin hyvin erilaisina. Vastauksiin voi vaikuttaa kielen osaamisen taso, haasteet lukea ja kirjoittaa suomen kieltä ja luku- ja kirjoitustaidottomuus Suomeen tullessa. Pälli ja Latomaa (1997) kirjoittavat, että suomen kielen kirjoittamisen taito on yksilöllistä, eri tasot korostuvat, ja usein aikuisilla maahanmuuttajilla tekstin ymmärtäminen on kielitaidon osa-alueista hankalin (Räty 2002, 160).

Lähes kaikki (kahdeksan) kokivat suomen kielen erittäin vaikeaksi. Ainoa asia johon maahanmuuttajat kokevat tarvitsevansa työn tekemisen lisäksi apua, on kielitaitoon liittyvät asiat. Vuorovaikutus varsinkin suomalaisten kanssa, ryhmässä toimiminen ja työn tekeminen olivat tekijöitä, joiden koettiin vahvistavan kielitaitoa suuresti.

Tutkimuksen mukaan kielen opetus työpajatoimintaan yhdistettynä, on tuloksiltaan hyvä. Kielen oppiminen pajalla työn ohessa on hyvin suppeaa ja vähäisempää mitä on oletettu. (Buchert ja Vuorento 2012, 39, 44.) Suomen kielen oppiminen saattaa olla erittäin haasteellista tietyille kansalaisryhmille esim. suomen kielen sanojen taivuttamisen, pitkien vokaalien ja kaksoiskonsonanttien takia (Forsander & Ekholm 2001b, 122 – 123). KOPPI-hankkeessa työntekijät ja

verkostot toivat esille kuntouttavan työtoiminnan kehittämisehdotuksina mm. toiminnallisen kielen opetuksen ja kielikurssit (Karjalainen ym. 2015, 16).

Buchertin ja Vuorenon (2012, 38 -39) tutkimuksessa hyvinvointipalveluiden työntekijät tuovat esille, että esim. kuntouttavan työtoiminnan työt ovat usein yksinkertaisia jolloin käsillä tekeminen korostuu, ei niinkään kielellinen viestintä, jolloin myös heikosti suomea osaavat voivat osallistua. Työntekijät pohdivat onko tällainen palvelu heikosti suomen kieltä omaavien maahanmuuttajien kuntoutumista tukevaa. Heikko suomen kielen taito voi aiheuttaa yhteisön ulkopuolelle jäämistä tai samaa kieltä osaavien ryhmäytymiseen, joka ei lisää kielen oppimista.

Vastaukset antoivat aihetta pohdiskeluun, pitäisikö pajan yhteydessä käytävien kielikurssien olla sisällöltään erilaisia. Haastatteluissa tuli esille kielioppiin painottuvan kurssin tarve, kielikurssien ”tylsyys” ja niiden sisällön toistuvuus aina samanlaisena, tosin osa piti kielikursseja hyvinä. Suomen kielen oppiminen pajalla koettiin suureksi, tosin mitä em. tutkimukset ja teoria ovat osoittaneet. Tämä voi johtua siitä, että lähes kaikki käyttävät suomen kieltä vähäisesti (jotkut eivät ollenkaan) vapaa-ajalla. Pajalla he saavat puhua suomen kieltä, josta monet olivat tyytyväisiä. Suomen kielen vajavuus koettiin olevan yksi suuri syy työllisyyden edistämisen haasteissa.

Vastanneet ovat saaneet mielestään tarpeeksi **tietoa työ- ja opiskelumahdollisuuksista** joko kuntouttavaan työtoimintaan lähettävältä taholta tai pajan valmentajilta. Tyytyväisyys tietämykseen tulee esille mm. jatkosuunnitelmien selkeydellä. Valmentajien apu ja tuki on koettu erittäin hyväksi omien mahdollisuuksien tietämiseksi ja tavoitteiden saavuttamiseksi.

Tietämys omista mahdollisuuksista työelämään ja opiskelumahdollisuuksiin on tärkeää tavoitteiden asettelussa ja motivaation ylläpitämisessä. Yksilö- ja työvalmentajat ovat avainasemassa näiden mahdollisuuksien selventäjinä. Forsanderin (2002) mukaan maahanmuuttajat tarvitsevat tietoa mm. koulutusjärjestelmästä ja omista mahdollisuuksistaan yhteiskunnan vaihtoehtoihin (Suokonautio 2007, 78). Maahanmuuttajien työllisyyden edistämisessä tulee keskittyä Suomen työelämän tuntemiseen ja sosiaalisten verkostojen rakentamiseen. Usein he tarvitsevat tietämystä työnhausta ja työmarkkinoista. (Räty 2002, 184 – 185.)

Työllisyyden edistämisen haasteita ja tavoitteita oli määrällisesti enemmän kuin elämänhallinnan tavoitteita. Tavoitteiden kirjaamisen muisti yksi ja tavoitteita harva osasi kertoa. Tavoite -sanon ymmärtäminen oli myös usealle haastavaa. Avattuani sanaa, he osasivat kuitenkin kertoa mitä he haluavat ja mihin he pyrkivät. Haastateltavien epätietoisuus omien tavoitteiden kirjaamisesta ja ylipäätään tavoitteista saattaa liittyä käsitteen ymmärtämättömyyteen tai osatavoitteiden hahmottamisen haasteeseen. Tätä asiaa voisi olla hyvä tutkia, koska tavoitteiden asettaminen ja niiden pilkkominen osiin on tärkeää oman oppimisen, saavutusten ja mahdollisuuksien selkiinnyttämiseksi. sekä motivaation ylläpitämiseksi. Valmentajien avun tarkeys korostui ja sitä koettiin saavan tarpeeksi toiveisiin ja tavoitteisiin pääsemiseksi.

Haastateltavien tavoitteista työllisyyden edistämiseksi tulivat esille osaamisen parantaminen, työllistyminen, opiskelupaikan saaminen ja kielitaidon parantaminen (joka on myös elämänhallinnan tavoite). Mahdollisia esteitä tavoitteiden toteutumiselle nousi haastatteluissa ajan kuluminen ja ikä, terveysongelmat, maailman taloudellinen tilanne sekä kielitaidon heikkous ja siitä johtuvat vaikeudet työllistymisessä tai opiskelupaikan saamisessa. Koska alla

olevat tutkimukset eivät koske vain maahanmuuttajia, kielitaidon parantaminen ei nouse tavoitteissa esiin. Haastatteluissa esille tulleissa työllisyyden edistämisen tavoitteissa on samoja tavoitteita mitä tulee tutkimuksissa esille.

Karjalaisen & Karjalaisen (2010, 40, 47, 49) tutkimuksessa pääkaupunkiseudun työntekijöiden mukaan kuntouttavalle työtoiminnalle asetetuista tavoitteista yhtäläisiä opinnäytetyön tuloksiin olivat työelämään siirtymisen valmistelu / työelämään totuttelu, mielekkään sisällön tuominen arkeen, päivärytmin vakiinnuttaminen ja ammattitaidon / osaamisen kartuttaminen. Klemin (2013, 45) tutkimukseen yhtäläisyyksiä tavoitteissa ovat avoimille työmarkkinoille työllistyminen, toimintakyvyn ylläpito, mielekäs tekeminen ja koulutukseen eteneminen.

Jatkosuunnitelmat olivat kaikille melko selkeät. Tuloksista voi päätellä, että kuudesta yli neljä kuukautta samalla pajalla olleista, neljällä on toiveena jatkosuunnitelmat siirtyä työ- tai koulutuselämään ja yksi on jo koulussa. Tämä on kohtuullisen suuri määrä kun ajatellaan siirtymää pois kuntouttavasta työtoiminnasta.

Näistä haastateltujen suunnitelluista siirtymistä yhtäläinen Karjalaisen ja Karjalaisen (2010, 67) tutkimukseen on uusi kuntouttavan työtoiminnan jakso. Sama pätee myös Klemin (2013, 50) tutkimukseen. Karjalaisen & Karjalaisen (2010, 60) tutkimuksessa 38 % vastaajista toivoo jatkosuunnitelmana työllistyvänsä, 15 % haluaa jatkaa työtoimintaa tai sen kaltaista toimintaa, 15 % ei osannut sanoa ja 12 % haluaisi opiskella.

13.2 Elämänhallinta

Elämänhallinnan haasteita ja tavoitteita nousi haastatteluissa esiin selvästi vähemmän kuin työllisyyden haasteita ja tavoitteita, tosin useat eri osa-alueet vaikuttavat sekä elämänhallintaan että työllisyyden edistämiseen. Haastatteluissa korostui ja toistui **osallisuuden kokeminen ja viihtyminen pajalla**. Haastattelujen mukaan he tuntevat kuuluvansa pajan yhteisöön, viihtyvät pajalla, saavat tarvitsevansa avun ja tulevat kuulluiksi, mitkä vahvistavat elämänhallintaa. Suurin osa toivoo työllistyvänsä, jolloin he eivät tarvitse enää viranomaisten apua. Luhtaselan (2009, 129) tutkimuksen mukaan osallisuus rakentuu kuntouttavassa työtoiminnassa mm. ihmisarvoisella ja oikeudenmukaisella kohtelulla, dialogisella toiminnalla sekä itsemääräämisoikeuden lisääntymisellä, joka näkyy asiakkaiden halusta elämään, jossa ei ole riippuvainen viranomaisista.

Vuorovaikutus toisten maahanmuuttajien ja suomalaisten kanssa koettiin pääosin hyvänä. Kuitenkin esiin nousee myös toistuvasti kokemuksia, että vuorovaikutus toisten maahanmuuttajien kanssa on usein helpompaa kuin suomalaisten kanssa. Vaikeat elämäntilanteet, hyvin erilaiset taustat ja kielitaidon vajavaisuus voivat olla tekijöitä jotka vaikeuttavat vuorovaikutusta. Ilmapääpiiri ja vertaistuki tulivat kuitenkin esille positiivisesti, pajalle on mukavaa tulla. Jokainen oli sitä mieltä, että ovat saaneet työkavereita, eivät vapaa-ajan kavereita. Valmentajien kanssa vuorovaikutus koetaan toistuvasti erittäin hyväksi.

Kuntouttava työtoiminta lisää osalle asiakkaista sosiaalista elämää ja työyhteisöön kuulumista (Tammelin 2010, 62). **Vuorovaikutussuhteet ja sosiaalinen tuki** ovat osa osallisuutta. Kuntoutuksessa vertaistuki on tärkeä tekijä hyvinvoinnin edistämiseen. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 151 – 152.) Bergbomin

(2007) mukaan työyhteisöön integroituminen ja yhteisön jäsenenä oleminen ovat eräitä tekijöitä työpaikkaan integroitumisen onnistumiseksi. Maahanmuuttajat kokevat keskinäiset suhteet paremmiksi samaan kulttuuriseen ryhmään kuuluvien kanssa, vaikka yleensäkin keskinäiset suhteet koetaan hyviksi. (Väänänen ym. 2009, 24.)

Kaikki haastatellut kokivat **tulevansa kuulluiksi**, mikä kertoo työntekijöiden taidosta kuunnella maahanmuuttajia ja vastata heidän tarpeisiinsa parhaalla mahdollisella tavalla. Useaan kertaan haastatellut toivat esille, että heitä autetaan ja heidän kysymyksiin vastataan.

Valmentautujat kokevat keskustelun ja palveluohjauksen edistävän kuntoutusta. Kuntouttavassa työtoiminnassa tulee täyttää valmentautujien tarve tulla kuulluksi ja valmentautujan elämän eri osa-alueiden haasteet tulee ottaa laajalaisesti huomioon. Kokonaisvaltainen kuuleminen, keskustelutuki sekä positiivinen tulevaisuuden käsittely toteutuvat palveluun ja vastuutyöntekijään kiinnittymisen kautta. (Karjalainen ym. 2015, 13, 16; Björklund & Hallamaa 2013, 168; Buchert & Vuorento 2012, 33, 35.)

Viihtyminen pajalla tulee toistuvasti esille. Viihtyvyyteen vaikuttavat useat tekijät, osa painottaa ihmissuhteisiin liittyviä asioita ja osa työhön liittyviä asioita. Rutiinien saaminen arkeen nähtiin positiivisena ja arjen viihtyvyyttä lisäävänä. Tammelin (2010, 61) tuo kuntouttavan työtoiminnan asiakasfooromit Keski-Suomessa raportissaan esille, että päivärytmit ja rutiinit olivat vaikutuksiltaan ainoastaan positiivisia energian ja jaksamisen lisääntymisellä.

Keskusteltaessa **terveydestä**, kolme haastateltavaa toi esille fyysisiä sairauksia tai kipualueita. Myös hyvien elintapojen noudattaminen tuli esille terveydestä

puhuttaessa. Haastateltavat eivät kokeneet terveydentilaansa sairauspainotteiseksi koska sairauksia oli kolmella ja vain yksi näkee sen vaikuttavan työkykyyn ratkaisevasti. Karjalaisen ja Karjalaisen (2010, 41, 44) tutkimuksessa terveystarkastukseen / hoitoon ohjausta oli kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana 23 %:lla vastanneista. Tutkimuksen mukaan valtaosa asiakkaista koki terveydentilansa sairauspainotteiseksi, kun he arvioivat työkykyään.

Vain yksi haastateltava puhuu suomea paljon vapaa-ajalla joka tuo esille vähäiset ihmissuhteet suomalaisten kanssa. Vastauksissa painottui ryhmään osallistumisen tärkeys kielen oppimiseen. **Kielitaidon vaikutusta osallisuuden kokemiseen** toi esille suoraan kolme haastateltavaa mutta kielitaidon haasteet nousivat esille useilla eri osa-alueilla.

Hyvinvointipalveluiden työntekijät tuovat tutkimuksessa esille, että heikko suomen kielen taito voi aiheuttaa yhteisön ulkopuolelle jäämistä tai samaa kieltä osaavien ryhmäytymiseen, joka ei lisää kielen oppimista. He myös painottavat, että työttömyyden lisäksi kielitaidon haasteet luovat avuttomuutta, muista riippuvaisuutta sekä yksinäisyyttä, joka taas luo kuulumattomuuden ja ulkopuolisuuden tunteita (Buchert & Vuorento 2012, 30 – 31, 39.)

Elämänhallinnan tavoitteista tuli esille kielitaidon parantaminen, tekemisen saaminen arkeen sekä terveyden ylläpitäminen. Myös vuorovaikutussuhteet ja rytmin saaminen arkeen nähtiin positiivisena asiana. Tavoitteista puhuttaessa painottui valoisan tulevaisuuden näkeminen ja usko omiin mahdollisuuksiin. Tavoitteiden toteutumisen mahdollisiksi esteiksi nähtiin ajan kuluminen ja ikä, terveysongelmat, maailman taloudellinen tilanne sekä kielitaidon heikkous ja siitä johtuvat vaikeudet työllistymisessä tai opiskelupaikan saamisessa. Jatkosuunnitelmissa vain kahdella korostui elämänhallinnan tavoitteiden toteutuminen.

Karjalaisen ja Karjalaisen (2010, 40, 58 – 59) sekä Tammelinin (2010, 53) tutkimuksissa esiin nousseita yhtäläisyyksiä olivat päivärytmi ja rutiinien muodostuminen, sosiaalinen kanssakäyminen ja tekeminen päivään. Asiakkaat kokivat saavansa tukea, neuvontaa ja tulevansa kuulluiksi sekä kokivat yhteenkuulumista työpaikalla. Klemin (2013, 45) tutkimukseen yhtäläisyyksiä ovat elämänlaadun parantaminen, päivärytmi ja syrjäytymisen ehkäisy.

13.3 Toiveet ja kehittämisehdotukset

Läpi haastattelujen korostuu tyytyväisyys yhdistyksen toimintaan. Toiveiden ja kehittämisehdotusten esittäminen tuntui olevan lähes kaikille vaikeaa, asiat tulivat esille puhuttaessa muista asioista. Alla olen listannut kaikki kehittämisehdotukset ja toiveet kuntouttavaan työtoimintaan mitä tuli esille.

Kehittämisehdotuksia ja toiveita

1. saada enemmän tietoa kuntouttavan työtoiminnan mahdollisesta kestosta
2. kauemmin Suomessa asuneiden maahanmuuttajien avun ja tiedon anto (kertoa esim. kulttuurista) Suomessa vähemmän aikaa olleille maahanmuuttajille
3. työpajan sääntöjen ”väljyyden” kiristäminen (toimintaa enemmän työelämän kaltaiseksi, vähemmän taukoja, enemmän työntekoa) ja tähän tukeva valmentajien kanssa keskustelu, valmentautujien motivointi ja tukeminen oma-aloitteisuuteen
4. yleisenä kehittämisehdotuksena parantaa suomalaisten suhtautumista maahanmuuttajiin, heihin uskomista, heidän rohkaisuaan ja heidän kanssaan keskustelemista
5. enemmän töitä pajalle ja vaativampia työtehtäviä

6. eri palveluiden yhdistäminen (työkokeilu ja työpajatoiminta)
7. pajalle ilmoituksia alan avoimista työpaikoista ja työharjoittelupaikoista
8. ilmastointi- ja jäähdytyspaja
9. mahdollisuus tehdä myös yksin työtä

Karjalaisen ja Karjalaisen (2010, 64 – 65) tutkimuksessa yhtäläisiä kehittämisehdotuksia ja toiveita olivat monipuolisempia tehtäviä, tahto vaikuttaa enemmän tehtäviin, samassa asemassa oleminen niiden kanssa jotka eivät osallistumihinkään ja tästä koettu epätasa-arvo ja enemmän tietoa kuntouttavan työtoiminnan ja sen asiakkaita koskevista asioista ja muutoksista.

13.4 Yhteenvetoa johtopäätöksistä

Johtopäätösten yhteenvetona voin todeta, että haastatellut maahanmuuttajat toivat esille suhteellisen paljon haasteita työllisyyden edistämisessä verrattuna elämänhallintaan. Yhdeksi suureksi haasteeksi nousivat kielitaidon haasteet, jotka ovat esteenä opiskelu- tai työpaikan saamiseen ja vaikeuttivat vuorovaikutusta suomalaisten kanssa. Maahanmuuttajat kuitenkin kokivat työpajatoiminnan edistävän työllisyyttä ja kielitaitoa erittäin paljon. Vaikka haastateltavien tulevaisuuden näkymät nähtiin melko positiivisena ja heidän puheissaan tuli esille toiveikkuus, myös toivottomuus saada työtä sekä kielitaidon vaikutus työllistymistä estävänä koettiin suurina.

Suomalaiseen työkulttuuriin liitettiin siihen kuulumattomia asioita, vaikka he kokivat tuntevansa työkulttuurin hyvin. Tavoitteiden kirjaamisen ja tekemisen epäselvyys toistui kautta vastausten mutta kuitenkin jatkosuunnitelmat olivat selkeitä. Vuorovaikutus ja ihmissuhteet sekä pajan ilmapiiri koettiin hyvinä kielihaasteista huolimatta. Suuri osa koki pajan mahdollisuutena ja he

olivat kiitollisia saadessaan harjoitella työtä ja saadessaan apua tavoitteiden saavuttamiseen. Valmentajien antamaa apua ja tukea arvostettiin ja luottamus heitä kohtaan näkyi kaikkien vastauksissa.

Työstä saadut tulokset ovat ilmiöiden kuvauksia, ei yleistettävyyksiä. Kuitenkin maahanmuuttajien kokemukset tuovat esille asioita, joita voidaan tutkia, kehittää ja pohtia kuntouttavassa työtoiminnassa. Näitä asioita ovat:

1. Pohtia erilaisia palveluita ja palveluiden yhdistämistä työkykyisten maahanmuuttajien työllisyyden edistämiseksi
2. Aiemman osaamisen hyödyntäminen ja sen asianmukaisuus kuntouttavassa työtoiminnassa
3. Suomalaisen työkuulttuurin selventäminen
4. Kuntouttavaan työtoimintaan sisältyvien kielikurssien sisällön pohtiminen
5. Keinoja lisätä suomalaisten ja maahanmuuttajien kontakteja ja vuorovaikutusta sekä pohtia vaihtoehtoja kielikursseille
6. Omien tavoitteiden ja välitavoitteiden kirkastaminen ja niistä keskustelu

14 Työn luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden mittarit ovat validiteetti eli oikeiden asioiden tutkiminen ja reliabiliteetti eli tulosten pysyvyys (Kananen 2014, 146 - 147). Validiteetti tulee työssä esille tarkalla työn aloittamisen, siihen valmistautumisen sekä analysointitavan kuvauksella. Työssä tulee myös esille pohdintaa ja päätelmiä, jotka on erotettu muusta tekstistä. Opinnäytetyö tuo esille maahan-

muuttajien kokemuksia ja tietouden haastattelijan vaikutuksesta itse haastatteluun sekä myös analysointiin. Reliabiliteetti tulee esille tuloksiin päättymisen perustelemisella ja esiin tuomisella sekä liittämällä mukaan alkuperäisiä ilmauksia. Työn toteutus on tarkasti kuvattu ja valinnat perusteltu. Tutkimusongelma sekä menetelmä (induktiivinen sisällönanalyysi) muotoutuivat yhdistyksen työntekijöiden kanssa yhteistyössä ja opettajat antoivat ohjausta työn koko prosessiin.

Tutkimus- ja teorian tieto sekä teemahaastattelusta saadut nauhoitukset ja myös havaintojen kirjaaminen ovat aineistotriangulaatiota (Kananen 2014, 152). Näin tulosten vertailu muihin tutkimuksiin ja teoriaan on mahdollistunut. Vaikka otos ei ollut suuri, saturaatiota eli kylläntymistä oli näkyvissä (mts, 153). Samoja vastauksia, sanoja ja ilmaisuja tuli monia ja useasta eri aiheesta.

15 Opinnäytetyön pohdinta

15.1 Eettinen pohdinta

Teemahaastattelu tapahtuu suorassa kontaktissa tutkittavien kanssa, jolloin on tärkeää tiedostaa eettiset ongelmat ja ratkaisut. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 19 -20). Opinnäytetyön eettinen tarkastelu tapahtui Kvalen (1996) ”eettisiä kysymyksiä tutkimuksen eri vaiheista” mukaan (Hirsjärvi & Hurme 2014, 20). Työn tarkoitus on tuoda maahanmuuttajien kokemukset esille ja tätä kautta viedä heidän toiveitaan ja tarpeita eteenpäin. Työssä tulee esille, että yhdistyksen työntekijät kysyivät halukkuutta osallistua haastatteluun ja haastatellut saivat tiedon sekä suullisesti että kirjallisesti aineiston tietojen käyttämisestä, anonymiteetin suojaamisesta, luottamuksellisuudesta sekä haastatteluaineiston säilyttämisestä ja hävittämisestä. Haastattelutilanteen mahdolliset

vaikutukset henkilöihin tulee ottaa huomioon ja tämä toteutui mm. havainnoimalla (pään kääntäminen pois päin, hermostuneisuus) haastateltavia ja korostamalla, että kysymyksiin ei ole pakko vastata. Muutaman kerran siirryttiin toiseen aiheeseen haastattelijan johdosta. Vaikeasti tulkittavia tilanteita ei haastatteluissa ollut, haastattelut sujuivat yhteisymmärryksessä ja toista kunnioittavasti.

Litterointi suoritettiin siten, että muita ihmisiä ei ollut läsnä ja litterointi ei sisältänyt vastaajien nimiä tai muita henkilötietoja. Aineiston analyysi tehtiin rehellisesti, tutkimusongelman kehyksissä ja siihen kului paljon aikaa. Apu opettajilta auttoi analysoinnin tekemiseen. Tiedostus haastattelijan vaikutuksesta koko prosessiin antoi näkökulman olla kriittinen omalle työskentelylle. Tulosten ja johtopäätösten esittelyssä on asiat tarkistettu useaan kertaan.

15.2 Pohdintaa työn toteutuksesta

Opinnäytetyö on hyvin laaja sisällöltään. Kuitenkin työstä tulee esille paljon ja tarpeellista tietoa maahanmuuttajien kokemuksista. Laajuus syntyi kuntouttavan työtoiminnan lain mukaisten tavoitteiden tarkastelulla, työllisyyden ja elämänhallinnan parantamisella. Lähes kaikki opinnäytetyössä käsitellyt asiat vaikuttavat sekä työllisyyden parantamiseen, että elämänhallintaan, joten oli mielekästä ja loogista ottaa kummatkin lain asettamat tavoitteet tarkastelun alle. Nyt jälkeenpäin ajatellen, aihealueita olisi voinut supistaa vielä syvällisemmän tiedon saamiseksi. Tosin rajoituksen haastatteluissa ja asioihin syvennymisessä asetti haastateltujen suomen kielen haasteet. He olivat melko väsyneen oloisia haastattelun jälkeen koska joutuivat ponnistelemaan kielen ymmärtämisen ja tuottamisen kanssa. Tästä syystä aineiston ”syvyys” on kuitenkin kohtuullisen hyvä.

Teoriatieto on tuotu selkeästi esille, mm. tekijöiden, tilaajien ja vuosiluvun perusteella. Samojen tekijöiden teokset vuosien ajalta vahvistivat tekijöiden asiantuntemusta ja kokemusta. Lait ja mm. sosiaali- ja terveysministeriön tilaama kuntakartoitus ovat erittäin luotettavia lähteitä. Työssä on myös uutta ja ajankohtaista tietoa ja teoriaa. Laajojen tutkimusten käyttö aineiston vertailuun tulee myös esille.

Työssä tulee esille oleellisia asioita tutkimuskysymykselle. Rehellisyys ja vastausten ainutlaatuisten tarkoitusten säilyminen korostuvat. Paneutumisesta aineistoon kertoo analysoinnin loppuvaiheessa tapahtunut muistaminen ulkoa, kuka (tunnisteiden mukaan) on sanonut mitäkin. Tämä myös helpotti analysointia, vaikka jokainen päätelmä kuitenkin tarkistettiin oikeaksi litteointitekstistä.

Opinnäytetyön aihe on mm. kuntoutuksen ohjaajille tärkeä. Kuntouttava työtoiminta voidaan nähdä sekä ammatillisena että sosiaalisena kuntoutuksena ja työ maahanmuuttajien parissa tulee oletettavasti lisääntymään tulevaisuudessa. Kuntoutuksen ohjaajan työnkuvaan voi liittyä työskentely maahanmuuttajien kanssa, jolloin on hyvä tiedostaa työn erityispiirteet. Kuntoutuksen ohjaajan työnkuvaan kuuluu jo opintojen kautta palvelutarpeen selvittämistä, palveluihin ohjaamista, tavoitteellisen toiminnan tukemista ja selventämistä sekä yksilöllisyyden huomioimista. Työ kasvatti kokemusta ja tietämystä sekä myös rohkeutta toimia maahanmuuttajien kanssa, joka varmasti auttaa tulevissa työtehtävissä. Myös kuntouttava työtoiminnan ja työpajatoiminnan tietous tuli selkeäksi ja monipuoliseksi. Vaikka kulttuurierot ja kielihaasteet ovat läsnä, tärkeää on toisen kunnioitus, arvostaminen ja kuuleminen.

Lähteet

Aktivointisuunnitelma. 10.3.2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 30.4.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/aktivointisuunnitelma>

Ala-Kauhaluoma, M. 2005. Keppiä ja porkkanaa. -Voidaanko aktivoinnilla vaikuttaa työttömien työllistymiseen ja hyvinvointiin? Yhteiskuntapolitiikka 70. Viitattu 7.10.2016. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101447/051alakauhaluoma.pdf?sequence=1>

Ala-Kauhaluoma, M., Keskitalo, E., Lindqvist, T & Parpo, A. 2004. Työttömien aktivointi - Kuntouttava työtoiminta –lain sisältö ja vaikuttavuus. Stakes tutkimuksia 141.

Asiakas. 22.9.2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 12.3.2016. http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/tukea_tyollistymiseen/kuntouttava_tyotoiminta/

Björklund, L. & Hallamaa, J. 2013. Miten kannustaa ihmisiä työmarkkinoille eettisesti ja kestävästi? Teoksessa Kaikki työuralle! – Työttömien aktiivipolitiikkaa suomessa. Toim. Karjalainen, V. & Keskitalo, E. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 4.4.2016. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104433/URN_ISBN_978-952-245-888-9.pdf?sequence=1

Björklund, L. & Sarlio-Siintola, S. 2010. Inhimilliset toimintavalmiudet suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa Hyvinvoinnin uusi politiikka- Johdatus sosiaalsiin mahdollisuuksiin. Toim. Hiilamo, H & Saari, J. Helsinki: Diakonia – ammattikorkeakoulu, A Tutkimuksia 27

Buchert, U & Vuorento, M. 2012. Suomalaisten hyvinvointipalveluiden ammattilaisten näkemyksiä maahanmuuttajien ammatillisen ja mielenterveyskuntoutuksen haasteista ja ratkaisuksista. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 81/2012

Eronen, A., Härmälä, V., Jauhiainen, S., Karikallio, H., Karinen, R., Kosunen, A., Laamanen, J - P & Lahtinen, M. 2014. Maahanmuuttajien työllistyminen – Taustatekijät, työnhaku ja työvoimapalvelut. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 6/2014. Viitattu 5.4.2016. <http://tem.fi/documents/1410877/2859687/Maahanmuuttajien+ty%C3%B6llistyminen+10022014.pdf>

Forsander, A. & Ekholm, E. 2001a. Maahanmuuttajat ja työ. Teoksessa Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Toim. Forsander, A., Ekholm, E., Hautaniemi, P., Ali, A., Alitolppa-Niitamo, A., Kyntäjä, E. & Cuong, N. Oppimateriaaleja / Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia

Forsander, A. & Ekholm, E. 2001b. Etniset ryhmät Suomessa. Teoksessa Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Toim. Forsander, A., Ekholm, E., Hautaniemi, P., Ali, A., Alitolppa-Niitamo, A., Kyntäjä, E. & Cuong, N. Oppimateriaaleja / Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia

Forsander, A., Ekholm, E. & Saleh, R. 1994. Monietninen työ – haaste ammattitaidolle. Helsingin yliopiston, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen täydennyskoulutusjulkaisuja 9/1994

Haavisto, K., Raivio, P. & Rissa, T. 2004. Ratkaistaan ongelmia, ei ihmisiä. Teoksessa Työkalupakki, työllisyyden palveluprosesseista. Toim. Koivula, U- M.

& Koskinen, S. 2. korjattu painos. Tampere: Eräsalon kirjapaino. Viitattu 5.10.2016. <http://tyollisyysportti-fi-bin.al-done.fi/@Bin/a06ec0c36d9d1ae9799e287f16da7716/1475666150/application/pdf/45589/tyokalupakki.pdf>

Hallikainen, M. 2007. KONTAKTIN kaari projektityöntekijän kokemana – Hankekuvaus. Teoksessa Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Toim. Taajamo, M. & Puukari, S. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, tutkimusselosteita 36

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2015. Tutki ja kirjoita. 20. p. Helsinki: Tammi

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Härkäpää, K., Järvikoski, A. & Gould, R. 2011. Asiakaslähtöisyys, tiedonsaanti ja tuki kuntoutusprosessissa. Teoksessa Kuntoutus muutoksessa. Toim. Järvikoski, A., Lindh, J. & Suikkanen A. Helsinki: Lapin yliopistokustannus

Jalava, J. & Seppälä U. 2010. Kuntoutus ja sosiaaliset mahdollisuudet. Teoksessa Hyvinvoinnin uusi politiikka- Johdatus sosiaalsiin mahdollisuuksiin. Toim. Hiilamo, H & Saari, J. Helsinki: Diakonia – ammattikorkeakoulu, A Tutkimuksia 27

Jylhä, A. 2012. Kuulumisen kokemus – Maahanmuuttajien sosiaalisen kiinnittymisen mahdollisuudet ja esteet. Sosiologian pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Porin yksikkö. Viitattu 19.4.2016. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83932/gradu06183?sequence=1>

Järvikoski, A. 1996. Sisäinen elämänhallinta ja sosiaaliset paineet. . Teoksessa Elämänhallintaa etsimässä. Toim. Raitasalo, R. Helsinki: Kansaneläkelaitos, Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 13

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. 5. p. WSOYpro Oy

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä – Miten kirjoitan opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Toim. Makkonen, T. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -Sarja.

Karjalainen, J., Kirjavainen, E., Mattila, I., Sipilä, H. & Valkonen, T. 2015. Kohti kuntouttavampia työelämäpalveluita, KOPPI – hankkeen tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Työpaperi 7/2015. Viitattu 14.3.2016. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125702/URN_ISBN_978-952-302-438-0.pdf?sequence=1

Karjalainen, K. & Karjalainen, V. 2010. Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 38 / 2010

Karjalainen, V. 2011. Aktiivisen sosiaalipolitiikan ristiriitainen tehtävä. Teoksessa Sosiaalipolitiikka – Hukassa, vai uuden jäljillä? Toim. Palola, E & Karjalainen, V. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 7.10.2016. <http://julkari.fi/bitstream/handle/10024/80271/970d363e-9edf-4b54-a76e-446b81ed34b5.pdf?sequence=1#page=228>

Kastaneda, A., Jokela, S., Koponen, P., Pentala, O., Koskela, T. & Koskinen S. 2014. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen perustulokset 2014. Verkkojulkaisu. Viitattu 10.11.2016. <http://www.terveytemme.fi/uth/tulokset/index.html>

Kenelle kotoutumissuunnitelma tehdään? N.d. Kotouttaminen.fi – Työ- ja elinkeinoministeriön palvelu. Viitattu 10.11.2016. http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/kotouttaminen/kotoutumista_edistavat_toimenpiteet/kotoutumissuunnitelma/kenelle_kotoutumissuunnitelma_tehdaan

Klem, S. 2013. Työllistymistä tukeva toiminta, työtoiminta ja työhönvalmennus sosiaalihuollossa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:23. Viitattu 6.10.2016. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74475/RAP_2013_23_Kuntakartoitus_verkko.pdf?sequence=1

Koivula, U-M. 2004. Palveluista prosesseihin ja verkostoon. Teoksessa Työkälupakki, työllisyyden palveluprosesseista. Toim. Koivula, U-M & Koskinen, S. 2. korjattu painos. Tampere: Eräsalon kirjapaino. Viitattu 5.10.2016. <http://tyollisyysportti-fi-bin.aldone.fi/@Bin/a06ec0c36d9d1ae9799e287f16da7716/1475666150/application/pdf/45589/tyokalupakki.pdf>

Kuntien työmarkkinavastuu laajenee 2014. 16.12.2014. Kela. Viitattu 10.11.2016. <http://www.kela.fi/-/kuntien-tyomarkkinatukivastuu-laajenee>

Kuntouttava työtoiminta – Kunta tukee työllistymistäsi. 30.4.2014. TE-palvelut. Viitattu 12.3.2016. http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/tukea_tyollistymiseen/kuntouttava_tyotoiminta/

Kuntouttava työtoiminta 17.9.2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 14.3.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta>

Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen. 17.9.2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 10.10.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-jarjestaminen>

L 28.12.2012/916. Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta. Viitattu 10.11.2016. Valtion säädöstietopankki Finlex. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 30.12.2010/1386. Laki kotoutumisen edistämisestä. Viitattu 10.11.2016. Valtion säädöstietopankki Finlex. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 2.3.2001/189. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Viitattu 30.5.2016. Valtion säädöstietopankki Finlex. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Viitattu 10.11.2016. Valtion säädöstietopankki Finlex. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 30.12.2014/1301. Sosiaalihuoltolaki. Viitattu 30.5.2016. Viitattu 10.11.2016. Valtion säädöstietopankki Finlex. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 30.12.2002/ 1290. Työttömyysturvalaki. Viitattu 10.11.2016. Valtion säädöstietopankki Finlex. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

Larja, L. & Sutela, H. 17.12.2015. Ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysaste lähes samalla tasolla kuin suomalaistaustaisilla – naisilla enemmän vaikeuksia työllistyä. Tilastokeskus. Viitattu 4.11.2016.
https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/art_2015-12-17_001.html

Luhtasela, U. 2009. Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa. Sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen lisensiaatintutkimus, Helsingin yliopisto. Viitattu 6.10.2010. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e7fa5820-ad67-4a88-9e11-1ee31427325c>

Maahanmuuton tunnusluvut 2014. N.d. Euroopan muuttoliikeverkosto. Viitattu 4.4.2016. http://emn.fi/files/1164/EMN_Maahanmuuton_tunnusluvut_2014.pdf

Maahanmuuttajat. 21.4.2015. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 4.4.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/vaestoryhmat/maahanmuuttajat>

Maahanmuuttajien valmennus työpajoilla, esite työpajojen sidosryhmille & yhteistyökumppaneille. N.d. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry. Viitattu 5.10.2016. http://www.tpy.fi/site/assets/files/4960/esite_ty_pajojen_sidosryhmille_ja_yhteisty_kumppaneille.pdf

Maatraiva, P., Mikkola, T. & Peltola, M. 2004. Osaamisen arviointi työelämässä. Teoksessa Työkalupakki, työllisyyden palveluprosesseista. Toim. Koivula, U- M., Koskinen, S. 2. korjattu painos. Tampere: Eräsalon kirjapaino. Viitattu 5.10.2016. <http://tyollisyysportti-fi-bin.al-done.fi/@Bin/a06ec0c36d9d1ae9799e287f16da7716/1475666150/application/pdf/45589/tyokalupakki.pdf>

Nisula, L. 2011. Vuorovaikutuskulttuuri ja sen jäsentyminen maahanmuuttajien työllistämismuunnoksessa. Akateeminen väitöskirja, Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Viitattu 21.9.2016. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61761/Nisula_Doria_ActaE68.pdf?sequence=2

Osaamisen tunnistaminen. N.d. Valtakunnallinen työpajayhdistys. Viitattu 6.10.2016. <http://www.tpy.fi/aineistot/lomakkeet/osaamisen-tunnistaminen/>

Pietikäinen, R., Virtanen, A. & Apunen, A. N.d. Työkirja työ- ja yksilövalmennuspalveluiden tuotteistamiseen. Valtakunnallinen työpajayhdistys. Viitattu 5.10.2016. http://www.tpy.fi/site/assets/files/1345/tuotteistuksen_ty_kirja.pdf

Pitkänen, S., Luoma, L., Järvensivu, A & Arnkil, R. 2009. Moni-ilmeiset rekrytointiongelmien syyt työnantajan, työnhakijan ja työvoimatoimiston näkökulmasta. Työ- ja Elinkeinministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 15 / 2009. Edita Publishing

Puroaho, P. & Leppänen, J. 2013. Maahanmuuttajien valmennus työpajoilla – Opaskirja. Valtakunnallinen työpajayhdistys

Riihimäki, O. 1996. Elämänhallinta – käsitteen erittelyä ja ongelmia. Teoksessa Elämänhallintaa etsimässä. Toim. Raitasalo, R. Helsinki: Kansaneläkelaitos, Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 13

Rouvinen-Wilenius, P. & Leino, S. 2010. Terveysten edistäminen ja sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka. Teoksessa Hyvinvoinnin uusi politiikka- Johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin. Toim. Hiilamo, H & Saari, J. Helsinki: Diakonia – ammattikorkeakoulu, A Tutkimuksia 27

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi

Sorainen, O. 2007. Ulkomaalainen työntekijä – Rekrytointi, maahantulo ja työnteko. Helsinki: Edita Publishing

Suokonautio, J. 2007. Osaavaa työvoimaa meiltä ja muualta – Ajatuksia maahanmuuttajien työllistymisestä ja ulkomaisen työvoiman käytöstä Keski-Suomessa. Teoksessa Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Toim. Taajamo, M. & Puukari, S. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, tutkimusjulkaisuja 36

Suominen, S. 1996. Elämänhallinta – Luottamusta vai voimavarojen hallintaa? Teoksessa Elämänhallintaa etsimässä. Toim. Raitasalo, R. Helsinki: Kansaneläkelaitos, Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 13

Tammelin, M. 2010. Kokemuksia sosiaalipalveluista. Kuntouttavan työtoiminnan asiakasfoorumit Keski-Suomessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 31/2010

Työpajatoiminta Suomessa. N.d. Valtakunnallinen työpajayhdistys. Viitattu 5.10.2016. <http://www.tpy.fi/tyopajatoiminta-suomessa/>

Ulkomaan kansalaiset. N.d. Tilastokeskus. Viitattu 4.11.2016. <http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/index.html/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaan-kansalaiset>

Vanhanen, S. & Wetzler – Karlsson, M. 2014. Mentorointi edistää koulutettujen maahanmuuttajien työllistymistä. Siirtolaisuus Migration 4/2014 Siirtolaisinsituutti. Arto, kotimainen artikkeliviitetietokanta.

Väestö. 1.4.2016. Tilastokeskus. Viitattu 4.4.2016. http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#ulkomaidenkansalaiset

Väänänen, A., Toivanen, M., Aalto, A-M, Bergbom, B., Härkäpää, K., Jaakkola, M., Koponen, P., Koskinen, S., Kuusio, H., Lindström, K., Malin, M., Markkula, H., Mertaniemi, R., Peltola, U., Seppälä, U., Tiitinen, E., Vartia-Väänänen, M., Vuorenmaa, M., Vuorento, M. & Wahlbeck, K. 2009. Maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta: osaaminen, työ ja hyvinvointi. Viitattu 21.9.2016. http://www.hare.vn.fi/upload/Julkaisut/13135/4572_Setu_9-2009.pdf

Wallin, A. 2013. Monikulttuuriosaaminen, Uudistuvan työyhteisön valttikortti. Klaava Media / Andalys Oy

Liitteet

Liite 1

Haastattelukysymykset

Aloituskysymykset:

Kauanko olet ollut (tässä yhdistyksessä)?

Millä pajoilla olet ollut?

Kauanko olet ollut nykyisellä pajalla?

Kauanko olet asunut Suomessa?

Mistä maasta olet tullut/kotoisin?

Teema 1. Vuorovaikutus, kuulluksi tuleminen ja tuen saaminen osana elämänhallintaa

1. Viihdytkö työpajalla? Perustelut. Tunnetko olevasi yksi työpajan jäsenistä?
2. Millaista vuorovaikutus / kanssakäyminen on muiden pajalaisten kanssa? Entä yksilövalmentajien kanssa? Millaista toivoisit sen olevan?
3. Kuinka erilaiset taustat vaikuttavat vuorovaikutukseen / kanssakäymiseen muiden pajalaisten ja valmentajien kanssa?
4. Oletko saanut ystäviä työpajalta?
5. Onko sinulla sellaisia asioita, joiden hoitamiseen tarvitset esim. yksilövalmentajien apua?
6. Onko sinua mielestäsi kuunneltu ja oletko saanut apua asioiden hoitamiseen?

Teema 2. Työllisyyden edistäminen

1. Onko kotimaassasi tällaisia työpajoja?
2. Oletko saanut tarpeeksi neuvoja ja ohjeita, kuinka työ tehdään ja kuinka työpajalla toimitaan? Mitä neuvoja tai ohjeita olet työn tekemiseen saanut?
3. Kerro työpajan säännöt? Tuntuvatko säännöt sinusta oudoilta tai sellaisilta, että et ymmärrä niitä?
4. Osaatko ammattisanastoa? Mitä? (esimerkiksi välineiden ja työn eri vaiheita kuvaavat sanat).
5. Minkälaiset ohjeet ovat parhaita?
6. Osaatko mielestäsi tarpeeksi hyvin työtä?
7. Minkälaisesta työstä pidät pajalla?
8. Minkälaista suomalainen työelämä mielestäsi on? Millaisia eroja työn tekemisessä on entisen ja nykyisen kotimaasi välillä?
9. Onko työpajalla tullut ristiriitoja tai hämmentäviä tilanteita jotka johtuvat kulttuurieroista / erilaisista taustoista?

10. Mitä tietoa haluaisit saada työelämästä? Oletko saanut tietoa erilaisista työ- ja opiskelumahdollisuuksista ja palveluista?
11. Auttaako pajalla tekemäsi työ sinua pääsemään töihin? Miksi / miksi ei?
12. Onko aiempi osaamisesi (työkokemus, koulutus) otettu huomioon työpajalla?
13. Kertoisitko aiemmasta osaamisestasi? Koulutus, työkokemus

Teema 3. Tavoitteet työpajalla

1. Millaisia tavoitteita sinulla on työpajatoiminnassa? Oletko jutellut niistä yksilö- tai työvalmentajasi kanssa?
2. Oletko saavuttanut jo joitakin tavoitteita?
3. Mitä toivot työpajatoiminnalta?
4. Onko joitain asioita, joiden uskot olevan esteenä tavoitteillesi?
5. Mitä asioita mielestäsi tulee tapahtua, jotta tavoitteesi toteutuvat?

Teema 4. Kielitaito

1. Miten pärjää suomen kielellä työpajalla ja arjessa? Osaatko hoitaa asioitasi Suomessa?
2. Miten arvioisit suomen kielen taitoasi, kun juttelet työkavereiden kanssa?
3. Puhutko suomen kieltä vapaa-ajalla?
4. Tulisiko mielestäsi kielitaitoasi parantaa esimerkiksi kielen opetuksen lisäämisellä työpajatoimintaan?
5. Millaista kielen opetusta haluaisit?
6. Millä tavalla opit suomea parhaiten? Luetko suomeksi?

Teema 5. Toiveita työpajatoimintaan

1. Mikä mielestäsi toimii hyvin työpajalla? Mikä ei toimi hyvin?
2. Millaisia asioita koet tarvitsevasi, jotta saisit mahdollisimman paljon hyötyä työpajatoiminnasta?
3. Onko sellaisia asioita, joita tarvitset, mutta työpajatoiminnassa niitä ei ole? Mitä haluaisit lisää?
4. Jos saisit päättää, millaisen työpajan sinä järjestäisit? Mitä tekisit eri tavalla?

Liite 2

HAASTATTELULUPA

Hei!

Olen kolmannen vuoden kuntoutuksen ohjaajaopiskelija Jyväskylän ammatti-korkeakoulusta. Teen opinnäytetyöni maahanmuuttajien kokemuksista työpa-jatoiminnasta. Haastatteluiden tarkoituksena on selvittää kokemuksianne työ-pajatoimintaan sisältyvistä toimivista sekä kehitettävistä asioita. Tavoitteena on saada maahanmuuttajien ääni kuuluviin. Haastattelut taltioin nauhurilla aineiston analysointia varten. Opinnäytetyössä saatetaan käyttää suoria lai-nauksia, joten yksityisyyden suojaamiseksi nämä tehdään nimettömänä. Haastateltujen henkilöllisyys ei tule missään opinnäytetyön vaiheessa esille. Hävitän nauhoitetun aineiston ja haastatteluaineiston opinnäytetyön valmis-tuttua. Valmis opinnäytetyö tulee julkiseksi, vain minä käsittelen haastattelu-aineistoa.

Jos sinulla on kysyttävää haastatteluista, voit ottaa minuun tai ohjaavaan opettajaani yhteyttä sähköpostitse:

Maria Palttala: (s-posti)

Ohjaava opettaja Pirjo Walden: (s-posti)

Pyydän lupaa haastatella sinua.

Ystävällisin terveisin

Maria Palttala

Annan suostumukseni haastattelun nauhoittamiseen tutkimukselliseen tarkoi-tukseen

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimenselvennys
